U 39. Ett drama

Bokutgåva

Tidens förlag. Stockholm 1939

Personerna:	Modern Sonen Brodern (Helmer) Flickan Flickans mor Svägerskan (Helmers syster) Änkan Styrman Kaptenskan Portvakten Ett tiotal kvinnor
Scenföljden:	1: Utanför örlogsvarvet 2: I hemmet (vardagsrummet) 3: Utanför örlogsvarvet 4: I hemmet (sonens rum) 5: I hemmet (vardagsrummet)
Tid:	Närvarande
Plats:	Var som helst i världen

Första bilden: *Utanför örlogsvarvet.*

Scenen delas från höger till vänster av ett staket av kraftiga järnstänger, vilkas nedre delar äro fastgjutna i en ungefär halvmeterhög cementsockel, tillräckligt bred för att en människa, om än obekvämt, skall kunna sitta på densamma.

Till höger löper staketet ihop med en portvaktsstuga, av vilken endast yttersta hörnet med ett smalt uttittsfönster och en svart anslagstavla, synes överst. På tavlan i vit färg texten: ”Obehöriga äga ej tillträde.” Intill portvaktsstugan en smal grind i staketet.

Innanför staketet ett stycke av en flack gård, som perspektivistiskt fortsätter fram till den avlägsna fonden av varvsbyggnader, ovanför vilka skymta svagt masterna av örlogsfartyg.

Grått gryningsljus över scenen vid aktens början. En grupp kvinnor av olika åldrar och med olika klädsel, vittnande om olika samhällsställningar, ha slagit sig ner utanför staketet, en del på några packlådor intill portvaktsstugan, andra på cementsockeln, några gå rastlöst av och an över scenen. Under aktens gång ljusnar det mer och mer så att de av sömnlöshet och oro härjade ansiktena träda fram skarpare.

Ett tornur slår sakta, på lite avstånd, sex slag. Alla kvinnorna vända lyssnande, en del spänt, andra trött, ansiktena åt det håll varifrån ljudet höres

Första kvinnan

— Sex —

Andra kvinnan

— Sex slag —

Tredje kvinnan

— Klockan är sex —

Fjärde kvinnan

i samma trötta eftertänksamma ton

— Då kommer arbetarna snart. Man börjar sätta igång nithamrarna därinne. Vet ni — ofta när jag hört —

det där infernaliska smattret — har jag tyckt det låtit som — som om tusen smådjävlar hamrat på en jättelikkista —

Femte kvinnan

brister ut i ett skärande, hysteriskt skratt

— O gud, o gud, o gud!

Det är tyst medan hon skrattar ut; ingen bryr sig om att se åt henne — det är som om de redan äro vana vid dylika utbrott

Tredje kvinnan

liksom fortsätter fundersamt där hon slutade

— Sex — då är det fjorton timmar sen de gick ner —

Sjätte kvinnan

ser upp, gällt, irriterat

— Det vet man inte — det vet man inte!

Andra kvinnan

som ett eko

— Nej, man *vet* inte — man *vet* inte —

Sjunde kvinnan

— Det var ingen som fick veta *nånting* förrn med senaste dagsnyheterna. Båten kan ha varit nere sexton timmar — arton timmar —

Tredje kvinnan

— Men de har väl ingen orsak att ljuga nu — *nu!* —

Sjunde kvinnan

— De som *vet* har alltid orsak att ljuga —

Femte kvinnan

vaggar med överkroppen, självupptaget förtvivlat

— Åh, åh, åh, min Edgar — min Edgar — min Edgar —

Sjätte kvinnan

vänder sig vredgat och uppslitet mot henne

— Men så tig då, tig!

Tredje kvinnan

— Det finns *ingen* av oss som inte har nån med därnere — en man eller en son —

Modern

lösgör sig med ens från sin plats lite åt sidan och tar ett steg framåt så att hon kommer i klarare belysning

— Jag har både man och son med — både man och son —

Ett ögonblicks tystnad efter hennes ord, vilka de övriga liksom smälter

Femte kvinnan

reser sig med plötslig, liksom omotiverad rastlöshet, och börjar gå av och an över scenen

— Men — o gud! — varför meddelar man ingenting — varför tiger man? Det är outhärdligt att vänta så här! Och inte veta nånting! Om de lever eller är döda! De kan ha varit döda länge! Och vi vet det inte!

Tredje kvinnan

— Nej, nej, nej! Ännu finns det hopp

Modern

eftertänksamt dystert

— Min man har alltid sagt att den där typen av undervattensbåtar kan vara nere ända till tretti timmar. Han bör veta det — han är andremaskinist —

Sjunde kvinnan

— Min son tillhör torpedservisen. Men han känner till allt möjligt — han har alltid talat om att det finns reservsyre om nånting skulle hända —

rycks med av tanken på sonen

— Ja, ja, han känner till allt möjligt! Han har alltid strävat framåt. För att bli nånting. Kan ni tänka er — varenda stund han haft till övers har han hängt över sina böcker — om kvällarna har han gått på navigationsskolan. — Vänta bara, har han sagt, vänta bara, mamma, tills om några år —

Första kvinnan

som suttit lite hopsjunken i fonden, böjer ansiktet och ser uppåt; med dyster, sibyllinsk visshet

— De lever ännu. Ja. Men det finns inge hopp.

Femte kvinnan

— Vad säger ni — ni där?

Första kvinnan

— Det *finns* inge hopp. Min man hade föraningar. Han visste att han skulle dö —

Femte kvinnan

— Dumheter! —

Första kvinnan

— När han skulle gå i förrgår kväll följde jag med ut i tamburen. Han öppnade — men stannade alldeles på tröskeln och bara stirrade. Han såg ut som om han stött mot en vägg. Vad är det, sa jag, vad ser du på för någe? Då vände han sig mot mig. Han skrattade — men han var alldeles likblek i ansiktet. Besynnerligt, sa han, jag tyckte precis att det regnade — att det ösregnade så hårt att det inte fanns nån luft kvar att andas. Då visste jag att han skulle drunkna den här gången — jag förstod det inte genast, men jag visste det så fort det var försent —

Andra kvinnan

— Det var likadant med min far innan han gick bort. Han var fiskare. Natten innan han skulle ut på sin sista tur — jag var bara sju år då, men minns det som om det var igår — vaknade han upp och skrek högt. Vad är det, frågte min mor. Asch, ingenting, sa han, jag drömde bara. Jag drömde att det blåste hårt, och att det kom en stor sjö — och så vaknade jag. När de tittade på hans klocka så hade den stannat, den stod på halv fyra på natten. Två dar senare kom fiskebåten tillbaka och man talade om att han spolats överbord klockan halv fyra på natten —

Femte kvinnan

— Skrock! Vidskepelse! Hur kan ni tala om sånt — nu? Medan man går och väntar och väntar! Herre gud, vill ni pina livet ur en mänska?

Sjunker ner på lådan, vaggar med överkroppen

— Jag står inte ut — jag står inte ut —

Tredje kvinnan

lugnt, nästan föraktfullt kallt

— Det *finns* ingenting sånt som föraningar. Om det funnes så skulle man rätta sig efter dem — och allting skulle ju bli annorlunda.

Modern

vid sidan åt vänster

— Föraningar — nej. Men ändå kan en mänska *veta* — veta liksom utan att vara riktigt *säker* på att hon vet. Min man sa —

Tredje kvinnan

stiger närmare Modern, så att de bli lite isolerade från de övriga ett ögonblick

— Nå, vad sa *er* man då —?

Modern

— Han sa — han —

vänder sig bort, liksom instinktivt döljande sitt ansikte, vilket med ens skälver av undertryckt triumf

— — — han sa —: jag har ju alltid tänkt att vår pojke skulle bli sjöofficer — och ändå önskar jag att just

det här inte skulle bli hans första verkliga manöver — Ja, han *önskade* det, han önskade —

Ljudet av en stannande bil höres utanför scenen

Sjätte kvinnan

ser utåt, skrattar till kort, bittert

— Se där kommer ett fruntimmer i bil. Hon måtte åkt långt eftersom hon inte hunnit hit förr — i det där åkdonet.

Kaptenskan passerar över scenen. Hon är klädd i aftontoalett, och försöker gå i vanlig takt, med bibehållen fattning. Alla kvinnorna följa henne, var och en från sin plats, med blickarna, och då hon når grinden luta de sig framåt, spänt, avvaktande, liksom färdiga att rusa upp och fram ifall man skulle öppna för henne. Hon tar mekaniskt i grinden och drar och skjuter, ruskar ett tag, ser sig så om, ringer på klockan hårt. Man hör signalen. Efter ett ögonblick ringer hon omigen, tätt, tätt, otåligt, och ser plötsligt ut som om hon skulle bli rasande

Portvakten

öppnar fönstret, ser ut, onådigt, retligt

— Vad är det om?

Kaptenskan

arrogant, van att bli åtlydd

— Var vänlig öppna för mig.

Portvakten

— Ingen får komma in —

Kaptenskan

— Men *jag* —

Portvakten

— Ingen, hör ni ju. Det är order.

Kaptenskan

tappar balansen, talar feberaktigt

— Men för mig måste ni ju öppna! Jag är fru Hunter. Jag är maka till kaptenen Hunter på U 39, som sjunkit! Hör ni inte — jag är kaptenens maka! Jag har ringt hela natten — jag har ringt och ringt men ingen svarar därinne! Det måste finnas folk där! Jag vill tala med amiral Rehnberg. Han känner mig —

Vid denna passus börjar Portvakten, skakande på huvudet, dra igen fönstret, men hon griper tag i karmen och håller igen i det längsta, medan hon oresonligt fortsätter

— Han känner mig, säger jag, han kommer genast att släppa in mig. Han kan inte neka mig att få veta. Kalla på honom! Ni kommer att ångra er annars! Ångra er — ångra er —

En telefonsignal höres inifrån

Portvakten

släpper efter, varvid fönstret går upp så fort att Kaptenskan ryggar bakåt, nära att falla

— Släpp fönstret, mänska! Det ringer här inne och jag måste svara!

Drar igen fönstret när hon nu överraskad släpper taget. Kaptenskan låter armarna falla slappt utefter sidorna, står ett ögonblick och stirrar på det stängda fönstret, men vänder sig därpå och börjar sakta, svagt vacklande som av utmattning, gå mot samma håll hon kommit från.

Fjärde kvinnan

skrattar till hånfullt

— Den där — hon trodde hon hade privilegier. Till och med när det gäller olycksbud —

Modern

tar ett par steg framåt så att hon kommer ansikte mot ansikte med Kaptenskan

— Om ni är hustru till kapten Hunter på U-båten då vet ni säkert mera än vi här —

De övriga kvinnorna, som då Portvakten nekade Kaptenskan upplysningar, sjönko tillhaka i sina förra ställningar, rycka nu plötsligt till och lystra, såsom människor vilka i högsta grad av spänning klamra sig fast vid minsta förhoppning att få den utlöst; några av dem närma sig sakta Kaptenskan och försöka forskande se in i hennes ansikte under de följande replikerna

Kaptenskan

ryggar ofrivilligt tillbaka från Modern

— Nej, nej, nej —

Modern

— Men det *måste* ni ju! Mänskor i er ställning får ju alltid veta mer än oss —

Kaptenskan

— Nej — o nej, hör ni ju —

Modern

alltjämt med inträngande envishet

— Ni är hans hustru, säger ni! Kapten Hunters! Han måste ha sagt er nånting, ni måste ha talat om sånt som inte andra får veta —

Kaptenskan

uppmärksammar med ens kvinnorna, som nu trängt nära henne, och ryggar, förskräckt som ser hon fiender i dem

— O gud! Låt mig vara! Vad vill ni mig? Jag vet ingenting! Jag vet ingenting! Ni hörde ju själva —

ingenting, ingenting får jag veta —

Modern

höjer rösten så att den nästan blir kall, obarmhärtig

— Det är inte frågan om *det!* Men varför gick båten ut? Vad skulle den göra? Varför var det andra än besättningen med ombord? Ingenjörer! Folk från ministeriet!

Fjärde kvinnan

infaller hetsigt, som om hon plötsligt själv upptäckt något hemligt försåt

— Det är riktigt! Det var fem stycken med som inte hade där att göra! Fem stycken — fem stycken —

Modern

— Är det sant att U-båten skulle göra experiment med en ny sorts ventiler, som man inte visste nånting om förut? Är det sant att —

Kaptenskan

ropar halvkvävt utåt

— Jean — Jean!

Chauffören

dyker genast upp, med en filt på armen

— Jaa frun. Jag tog med mig en pläd — det är kallt nu i gryningen, frun.

Kaptenskan

— Ja, ja, tack Jean —

medan han lägger filten om ryggen på henne

— Men vi åker genast, Jean. Hem. Det var — dåraktigt av mig att komma hit ner —

Tystnad bland de övriga medan Chauffören för ut Kaptenskan, omtänksamt stödjande henne

Fjärde kvinnan

— Fy fan. Det är för att såna där överklassare, kapitalistfruntimmer, ska ha barnjungfrur som tar hand om dem, som man ställer till krig här i världen!

Modern

— Just i dag är hon nog inte mera överklassare än nån av oss. Hon är nog bara hustru. Som oss. Kanske mor —

Redan under början av Fjärde kvinnans replik har Portvakten visat sig i fönstret. Han böjer sig lite ut och drar till sig anslagstavlan, som går på gångjärn, fästa i muren, och synes sätta fast ett meddelande på densamma. En av kvinnorna uppmärksammar honom, rusar fram; hennes rörelse uppmärksammas i sin tur av andra, och dessas avancemang mot tavlan av resten, så att de liksom drar varandra med sig och sluter upp

i en tät grupp kring tavlan; alla äro upphetsade av spänning, några röra endast läpparna, som om de mumla böner för sig själva, en del knyta händerna hårt framför brösten och bara stirra mot tavlans baksida

Åttonde kvinnan

intensivt bedjande i utkanten av gruppen, utan att någon av de övriga bryr sig om eller ens tycks höra henne

— Åh gud, låt dem alla bli räddade! Låt inte våra män och söner förgås i havet! Tänk i din nåd och barmhärtighet på min Herbert! Han är så ung och oskyldig. Han har aldrig begått någe orätt! Han ville inte ens lära sig döda i krig, han tyckte alltid att krig var orätt, han ville inte vara med där ute, han älskade alla mänskor. Åh, gud, åh, gud, du som ser till våra hjärtan — du vet att det inte finns någe ont i dem, och om vi gjort någe orätt mot vår vilja så har du straffat oss nog med denna väntan —

faller ur bedjartonen och utropar mänskligt lidelsefullt

— Denne olidliga — grymma fasansfulla väntan —!

Portvakten svänger ut anslagstavlan igen och drar sig, ruskande medlidsamt på huvudet, tillbaka. De närmaste kvinnorna rygga lite tillbaka för den svängande tavlan, så att det uppstår en orolig rörelse i gruppen; men så fort de kunna dra de sig intill anslaget, tränga hop sig än mera, sträcka sig på tårna för att komma åt att läsa över varandras huvuden

Modern

den enda som står kvar i förgrunden, ehuru även hon med en ansträngt spänd hållning, kan till sist inte hålla tillbaka sin oro

— Vad — står — det —?

I samma ögonblick lättar spänningen i gruppen, vilken sakta upplöses, och under det följande börjar kvinnorna återgå till sina platser eller nervösa rörelser

Första kvinnan

— De lever — ännu.

Tredje kvinnan

— Man har talat med dem — är det inte bra underligt?

Modern

— Men står det inge mera? Mera?

Andra kvinnan

— Man gör allt vad man kan för att rädda dem. Det är sju båtar över platsen —

Femte kvinnan

skrattar till, hysteriskt tvivlande

— Allt vad man kan — allt vad man kan! Åh gud, åh gud, vad *kan* man då —?

Tredje kvinnan

fortsätter på sin egen tankegång

— Ja, ja, det är besynnerligt —. Där ligger de sjunkna — tjugo meter djupt ner i havet — och kan inte komma därifrån. Men man kan *tala* med dem ovanifrån — från fartygen —

Andra kvinnan

också fortsättande sitt

— Och kaptenen rapporterar att allt är lugnt — alla åttitre männen lever ännu och är vid gott mod —

Modern

rycker till, tvekar en sekund och kastar så ut, nästan utmanande

— Det är åtti*fyra! Åttifyra!* —

Andra kvinnan

rusar, som om hon plötsligt finner saken oerhört betydelsefull, fram till tavlan och pekar nervöst irriterat

— Det är *åttitre!* Läs själv då! Det står åttitre! Kaptenen rapporterar —

Modern

envist

— Men det var åttifyra ombord. Sjuttinio mans besättning med officerarna. Det *vet* jag. Och så var det fem andra — en av varvets direktörer, två ingenjörer, två tjänstemän från sjöfartsministeriet —

Tredje kvinnan

— Det är rätt. Min man sa också att de var sjuttinio mans besättning —

Sjunde kvinnan

— Ja, ja, nu minns jag också. Det stod i tidningarna. U 39 med sjuttinio mans besättning avgår på en kort —

Sjätte kvinnan

avbryter irriterad

— Åttitre — åttifyra! Åh, herre gud då — vad är det att gräla om —?

Femte kvinnan

— Men då är det en som saknas! Det kan vara *din!* Det kan vara — o *vem*, *vem* —?

Grubblande tystnad. Alla verka mer eller mindre upphetsat, eller resignerat självupptagna. Flickan kommer därunder in. Hon ser inte genast Modern, ehuru denna uppmärksammar henne och drar ihop sig en smula som i inre reservation, utan går runt, sökande i ansiktena ett tag; då hon finner Modern med ögonen skyndar hon mot denna, hennes sätt blir gripet på ett sätt som verkar affektation, då hon liksom alla mycket unga människor överdriver av ren respekt mot sina egna känslor

Flickan

— *Kära, kära* tant — vilken fasansfull händelse! Jag — jag vet inte vad jag ska säga —

Modern

— *Säg* ingenting då.

Flickan

rycker till; ser sig sedan, med en rysning, omkring

— Har — har tant varit här hela natten?

Modern

— Jag kom för en timme sen. Och jag ska gå hem strax. Det borde du med, flicka.

Flickan

slår plötsligt händerna för ansiktet

— O gud! Jag som inte vetat nånting! Jag har legat och sovit hela, långa natten, medan han — medan han —. Åh, jag kommer *aldrig*, *aldrig* att förlåta mig själv!

Modern

— När man är ung tror man att man visar känsla genom att pina sig själv. Precis som om*det* skulle hjälpa nån annan. Nej, barn, gå du hem och fortsätt att sova —

Flickan

tycks inte lyssna, utan knäpper händerna halvt upplyfta, framför sig; sammanhangslöst, för sig själv

— Jag kan inte tro det — jag kan det inte. Han som var så glad i går, så spelande glad —

Modern

liksom återhållet nyfiken

— Såå — han var mycket *glad.* Vad gjorde ni då?

Flickan

— Vi var ute. Vi gick omkring. Och så åt vi middag innan han for hit ner.

Modern

— Med sprit?

Flickan

reagerar trotsigt.

— Det var inge ont i det! Han var ju så glad, så gränslöst glad och stolt! Och tant vet mycket väl att när Gunnar blev glad eller stolt för nånting så *måste* han slå sig lös lite grann! Han ville dela med sig av sin glädje! Det var — det var som om glädjen sprängde inom honom!

självupptaget igen

— Åh — åh! Så hände det här! Och jag visste ingenting. Ingen talade om nånting för mig ens i går kväll.

uppskruvat ruelsefullt

— Men jag *borde* ju vetat det ändå! Jag borde känt det på mig — att han var i nöd! Jag borde känt det i varenda nerv! Jag borde hört honom ropa till mig i sömnen —

Modern

fnyser lite föraktfullt

— Och om du hört det, då?

Flickan

tar händerna från ansiktet

— Om jag hört det —?

Modern

— Ja, vad skulle du gjort då?

Flickan

— O gud, varför pinar *ni* mig också? Kan ni inte förstå — jag älskade honom — jag älskade honom *så!*

Modern

griper henne häftigt i armen; brutalt

— Tig! Tig, flickunge!

Flickan

sliter sig lös, går några steg bakåt, andas flämtande

— Ni — ni — Tål ni inte höra att nån annan älskade er son?

Modern

— Du talar som om du stod vid hans grav!

bryter ut lidelsefullt

— Men han lever, du! Gunnar lever!

Flickan

böjer sig framåt, andlöst

— *Vet* ni nånting?

Modern

åter samlad, hopbiten; med en gest åt tavlan

— Allt som *jag* vet står där. Läs själv.

Flickan tvekar en sekund, så vänder hon sig om och närmar sig tavlan. Därunder avlägsnar sig Modern, med ett hemlighetsfullt leende kring läpparna. Just då Flickan nått fram och höjer huvudet för att börja läsa går solen upp så att dess första strålar träffar hennes bakåtböjda huvud. Några av kvinnorna reagerar för soluppgången genom att vända ansiktena en aning mot ljuset

Andra kvinnan

— Nu blir det varmare — nu när solen gått upp.

Tredje kvinnan

— Jag undrar — man påstår att solen kan lysa långt ner genom vattnet. — Men det måste se underligt ut — som när den lyser genom en grön butelj —

Åttonde kvinnan

— Varenda dag min Herbert har permission på sommaren brukar han solbada på vår balkong. Han ligger där alldeles naken och vrider sig runt, runt. Jag har alltid tyckt att det varit något syndigt i det — att tycka om sin kropp så där. Men om han vore hemma nu —

Fjärde kvinnan

— Min man älskar att bada. Åh, ni skulle se honom när han springer ut i vattnet! Han är inte stor, men han är så välväxt, så smidig, hans kropp glänser som siden, han brukar slå kullerbyttor, ideligen, ideligen i vattnet. Han är så gränslöst stolt över att han är så skicklig i vattnet.

sänker med ens rösten till en skrämd viskning

— Jag undrar om det kan hjälpa honom *nu* —

Sjätte kvinnan

— När min pojke var liten blev han alldeles vild av förtjusning om man lekte med solkatter med honom. Han kastade sig över dem och skrek: ”Tott” — han kallade sig själv Tott — ”Tott fånga solen — Tott fånga solen —”

Ridån faller långsamt

Andra bilden: *I hemmet.*

Ett vardagsrum, med en till hälften inbyggd trappa upp till en övre våning. Rummet ger intryck av enkel burgenhet. Utanför de breda öppna fönstren i fonden lyser solen över sommargrönska Scenen tom i bildens början. Änkan kommer in; hon ser sig lite undrande omkring

Änkan

— Maria — Maria

Modern

höres uppifrån, nervöst skrämd, upphetsad

— Vem är det? Vem är det?

Hon kommer nedrusande ett par steg i trappan och kastar en blick över rummet; lugnad då hon ser vem som är där

— Åh, är det bara *du,* Anna. Vänta ett ögonblick — jag kommer genast.

Hon försvinner igen. Medan Änkan åter är ensam i rummet går hon några steg av och an, synbarligen offer för en inre oro, som hon förgäves försöker lägga band på. Då hon plötsligt får syn på en kaffebricka, med begagnad servis för två, på bordet, stannar hon och betraktar den misstänksamt. Modern kommer ner för trappan; hon går sakta och samlad ända ner innan hon vänder sig till Änkan

Modern

— Förlåt att jag lät dig vänta, Anna —

Änkan

alltjämt stirrande på brickan

— Har — det varit nån här?

Modern

— Vad —?

då hon följer Änkans blick fram till brickan rycker hon till som en människa, som känner sig nära att avslöjas med någon hemlighet; hon skyndar fram, tar brickan och går ut i köket med densamma

— Nej då — nej, ingen som *du* känner åtminstone —

När hon återkommer om några sekunder har hon lagt band på sig och verkar samlad som förut. Det uppstår dock en kort, misstänksam paus mellan de två kvinnorna

Modern

— Har du hört någe nytt? Om olyckan.

Änkan

— Nej. Inte sen klockan tio. Det var radioutsändning om saken då. *Bara* om den.

Modern

— Såå — det visste jag inte —

Änkan

börjar med ens tala i nervöst forcerad ton

— Jo. Vid halvåttatiden såg det ut som om man skulle lyckas rädda dem. Man hade fått en bit av akterstäven ovan vattnet. Men det gick hög sjö — det är en våldsam ström runt platsen också — och kablarna brast så båten sjönk ner igen. Den sjönk ner igen. Man tror att den lagt sig på sidan. Och borrat ner

stäven i sanden. Så att det blir svårare nu —

Modern

— Och besättningen?

Änkan

— Jag vet inte. Man har inte uppfattat några signaler sen tidigt i morse. Men man tror att de lever — nej, man är säker på att de lever — de har syre i reservtankarna för flera timmar ännu. Och man gör allt vad man kan, säger man, *allt, allt*. Det är ett tiotal olika slags fartyg över platsen nu. Och massor av dykare, som går ner oavbrutet. Ja, ja, det är klart att de gör — allt möjligt —

Hon sätter sig, trött. Kort paus

Modern

— Har Helmer besökt dig — sen olyckan hände?

Änkan

lite gällt

— Nej. Varför skulle din bror —

Modern

som om saken inte angår henne djupare

— Nå, då kommer han väl hit, då.

Änkan

— Varför — hit?

Modern

— Det är väl ganska klart att en bror besöker sin syster när han får veta att hennes man — och hennes son! — är i fara. Jag kan inte se någe underligt i det —

Änkan

— Men du frågade först om han — om han —

bryter ut

— Ljug inte för mig! Du *vet!*

Modern

oförblommerat, men utan starkare betoning

— Ja, jag vet.

Änkan

— O gud — o gud —

Modern

— Att du inte förstått det för länge sen. Att jag sett allt, förstått allt. Mänskor som grips av sån där lidelse för varann tycks vara blinda, de ser bara varann och känner bara på sig själva; och ju starkare de känner desto mindre tror de att andra ser av det.

fnyser till lite föraktfullt

— Det har pågått lite mera än ett år nu, inte sant?

Änkan

nickar stumt jakande, försöker tala, men sväljer mödosamt; till sist, andlöst

— Tror du — att John också — visste?

Modern

tvekar ett ögonblick, men då hon märker den andras spända uttryck nickar hon jakande; lidelsefritt

— Ja, de sista dagarna. Han besökte min man kvällen innan de gick ombord. Han hade druckit, förstås. Och var i den där upphetsat muntra stämningen han alltid blir av sprit — så man inte vet om han är allvarlig eller skämtar när han får sina infall. ”Du Herman”', sa han, ”den här gången ska jag lämna min skugga efter mig där hemma — så den kan hålla reda på vad som händer medan jag är borta.” ”Vad ska det vara bra för ”, frågade Herman. — *Han* visste ju ingenting, *han* såg ju aldrig nånting! ”Jo” sa John, ”det borde en sjöman alltid göra så länge hans hustru är något så när slät i hyn.”

Änkan

reser sig, lidelsefullt självupptaget

— Åh, hans förbannade infall! Hans förbannade, djävulska munterhet! Hans förbannade glada elakhet!

Modern

— När du känner så — varför har du inte skilt dig från honom för länge sen?

Änkan

— Du känner honom inte. Han skulle aldrig släppt mig!

Modern

— Ingen människa kan hålla en annan kvar med våld.

Änkan

— *Han* skulle kunnat det!

Modern

— Han —

Änkan

— Han skulle skrattat åt mig den ena minuten. Och slagit mig den andra! Och kysst och smekt mig den tredje! Och innan jag vetat ordet av skulle jag vara som en trasa i hans händer. Jas skulle ligga och skälva som en fågelunge i hans armar.

drar djupt efter andan

— Ja, *sån* är han.

Modern

— Nå, om han nu blir borta, så —

Änkan

— Nej, nej, nej! Åh gud, nej!

Hon faller ihop för ett ögonblick

Modern

med kärv ironi

— Du har inte gjort dig samvete av att bedra honom. Men du vågar inte önska bli kvitt honom.

Änkan

— Det — det är en annan sak.

Modern

— En annan? Hur så? Att bedra en man kan ju också vara ett sätt att ta livet av honom.

Änkan

— När jag bedragit honom, då har jag bara tagit ut min egen rätt. Att själv leva. Få lite lycka. Men — men det där andra — som du säger —

Modern

— *Det* som först skulle vara ett brott menar du.

Änkan

nästan viskande

— Jag skulle känna mig som en mörderska.

Modern

betraktar Änkan eftertänksamt några sekunder, vänder sig därpå bort; halvt likgiltigt

— Jaja. I grund och botten blir det ju bäst för dig att din man är i livet, också. Då får du kanske behålla din älskare med.

Änkan

reagerar häftigt

— Vad menar du? Tror du Helmer skulle lämna mig om John —?

Modern

— Det är sällsynt att en gift kvinnas älskare nånsin blir hennes andra man. Har han sökt sig till henne för att finna tillfredsställelse en gång så — tja, så har han vanligen gjort det för att slippa ansvaret som annars följer med en förbindelse.

Änkan

— Helmer är inte sån! Han kommer aldrig att överge mig! Aldrig! Aldrig! Jag vet det! Jag känner honom!

Modern

— Skulle inte *jag* göra det, då? Glöm inte att jag är tio år äldre än honom och hade en mogen blick medan han växte upp.

Hon visar under fortsättningen tecken till undertryckt oro, och kastar i smyg snabba blickar mot övre våningen

— Han tillhör den där typen av män som alltid söker en mor i kvinnan. I älskarinnan. Till och med hos skökorna söker de något moderligt, något som får dem att känna att den *andra* — kvinnan, vem hon nu är — övertar ansvaret för dem. Kanske de gör det för att de innerst vet med sig hur de stött från sig och plågat sina mödrar medan de växt upp, och sen bara letar efter nån att gottgöra det mot, fast det naturligtvis blir tvärtom — att de plågar på nytt, stöter bort på nytt, gör om alltsammans! Ja, vad vet jag —?

— Jag vet bara att en kvinna aldrig i livet kommer från det där kravet! Hon får aldrig vara bara och helt sig själv! Kvinna! Eller älskarinna! Eller hustru!

En ringning. Båda kvinnorna reagera stumt, bli i sitt överkänsliga tillstånd upprörda över det banala ljudet. Slutligen går Modern ut för att öppna. Änkan går uppåt fonden så att hon blir osynlig från entrén. Efter ett ögonblick kommer Modern in igen, ensam. Hon vänder sig till Änkan, lite likgiltig, som om hon känner sig lättad

Modern

— Det är Helmer.

Änkan

flämtar till, ser ett ögonblick ut som ville hon gömma sig

— O gud, varför kommer han hit? Nu?

Modern

— Nå, söker han inte mig så söker han dig. Och bådadera är väl ganska naturligt —

Helmer

kommer in, han går raskt och beslutsamt, som en man vilken vet precis vad han bör känna och säga i en svår situation, fram till Modern och griper hennes båda händer

— Min kära, kära syster —

Modern

försöker göra sig lös

— Seså, *prata* inte Helmer.

Helmer

— Men jag *måste* säga dig åtminstone en liten del av vad jag —

Modern

lyckas nu frigöra sina händer, vänder sig från honom

— Nej, det måste du inte. Jag vet det förresten förut —

Helmer

— Det är ohyggligt. Jag var tretti mil härifrån när jag fick höra det första meddelandet i radion. Jag kände det — ja, som om jag var du och det var mina egna som befann sig ombord på båten. Det kändes som om hjärtat slets ur bröstet på mig. Ska jag ringa, tänkte jag, ska jag telegrafera? Men till sist kände jag att jag *måste* resa ner, jag *måste* vara i din närhet och stå vid din sida —

Modern

vars inre ironi tydligt avspeglats i hennes ansikte

— Bara vid *min?*

Helmer

— Vad menar du?

Då Modern nu rört sig lite uppåt fonden och han följer henne med blicken får han syn på Änkan; han rycker till, men samlar sig genast, och tar ett steg fram mot henne

— Åh — ni här fru —

Änkan

avbryter med plågad röst

— Vi behöver inte hyckla för din syster längre. Hon vet allt om oss, Helmer.

Helmer

vänder sig häftigt mot sin syster, men dröjer innan han talar; det är som om han först inte själv fattar vad avslöjandet hetyder för någon av dem

— Kan — du förlåta mig — Maria?

Modern

— Varför ber du *mig* om förlåtelse?

Helmer

förvirrad av det tydliga hånet

— Men kära du — jag menar — vi har ju träffats så ofta här hemma hos dig. Jag förstår att det — att det måste ha sårat dig! Att du — Ja, vad ska du tänka om mig? Det är ju ett slags förräderi!

Modern

— Var lugn du. Jag känner mig inte som din mor.

Änkan

bryter ut, nästan hysterisk

— Åh gud, är det allt du har att säga? Är det allt?

Helmer

— Men Anna då — vad ska jag säga? Jag är ledsen för —

Änkan

— Ledsen! *Ledsen!* Nej, verkligen? Har du förlorat din bästa pipa? Eller fått en fläck på helgdagskostymen kanske?

Helmer

— Nu är du orättvis. Om du tänkte efter ett ögonblick så skulle du inse —

förlorar balansen ett ögonblick

— Förbannat också! Förbannat! Vad allting har blivit trasigt med en gång! Vad ska man tänka? Vad ska man säga? Vad ska man —?

Änkan

— Känna — känna — känna —

skrattar lite hysteriskt hånfullt

Modern

i sin vanliga kärvt dystra ton

— Nu har man i alla fall ingen glädje av fraser längre. Man måste gå till botten med sig själv och fråga sig —: vad *vill* jag nu då, vad känner jag verkligen?

Då Änkan i detsamma rusar till radioapparaten och slår på den

— Nej, stäng av radion igen, Anna!

Änkan

— Men jag står inte ut längre! Jag måste få veta något, jag måste!

Modern

med en nervös blick uppåt taket

— Stäng av, säger jag, stäng av!

Änkan

— Nej, nej, nej, du hör ju att jag står inte ut —!

Modern

— Det är ingen utsändning nu. Och om det också vore det så vill inte *jag* —

Änkan

— Men *jag* vill —!

Modern

går resolut fram och stänger av

— Seså, det kan inte ha hänt någe nytt på den sista timmen, det vet du lika bra som jag. Och förresten vill jag vara ensam i den stunden jag får visshet.

Änkan

— För all del, för all del, jag ska gå, jag ska gå min väg! Åh, min gud, min gud —!

Helmer

fångar henne då hon rusar mot dörren, håller henne hårt i handlederna, nästan brutalt såsom en man har för sig att han måste då en kvinna får ett utbrott

— Du stannar, Anna! Du går inte så där!

Hon kämpar mot ett ögonblick, men slappnar i rörelserna så småningom, varvid han skiftar ton, börjar lugna henne

— såja — såja — såja, kära —

Hon faller ihop slak. Han för henne till en fåtölj och sätter henne ner. Så torkar han svetten ur pannan, sträcker upp sig militäriskt och säger med konstlad käckhet, en blandning av humor och allvar

— Nej, flickor, fortsätter vi så här längre så blir vi galna allihop! Ni är i alla fall soldathustrur

Modern

med ett intensivt hat i rösten

— Tiiig! —

Helmer

rycker till, går sedan intill Modern, omfamnar henne, trots hennes lite lama motstånd

— Åh, Maria, Maria — syster, kära syster —

Modern

— Ja, ja, ja, Helmer, jag *vet* ju att du menar väl. Men man kan mena väl utan att *prata* så mycket —

gör sig fri från honom, avlägsnar sig

Helmer

— Herre gud! mena väl! Och jag som —!

efter att ha samlat sig en sekund

— Ja, hela tiden medan jag reste ner i natt satt jag och tänkte på der. På oss alla. Det har inte varit som det borde mellan oss den sista tiden. Vi har inte *känt* för varann som förr. Men nu, tänkte jag, nu när olyckan kommit över oss, måste vi sluta oss till varann igen, vi har ju bara varann, vi är ju kött av samma kött —

Modern

— Ja, ja, ja, det är bra, Helmer, det var vackert tänkt —

Helmer

— Jag tänkte att vi är ju i samma fördömelse allihop. Alla fruktar vi för att förlora nån mänska som är oss kär. Är det då inte naturligt att vi är tillsammans medan vi väntar, att vi hjälper varann, att vi stödjer varann —

Modern suckar resignerat

— Du kan ju kalla det banal välmening om du vill. *Jag* däremot —

— Nå, hur som helst, när jag inte fann Anna hemma hos sig anade jag att hon redan var här hos dig. Så ringde jag till din svägerska —

Modern

skarpt

— Vad?

Helmer

— Jag ringde till din svägerska, sa jag. Hon älskar sin bror. Jag tyckte det var självklart att hon också skulle vara tillsammans med oss —

Modern

— Hon också! Fast du vet hur jag avskyr den mänskan! —

Helmer

— Men Maria då — jag förstår dig inte. En sån här dag! Kan man tänka på sina egna små aversioner —?

Modern

trött

— Ja, ja, ja, det är bra, Helmer. Gjort är gjort. Men du får förlåta mig om jag i alla fall sköter mitt under tiden —

går mot köksdörren strax intill trappan till övervåningen, men hejdar sig där en sekund, betraktar de andra

— Är det nån av er som vill ha kaffe?

Helmer

skakar på huvudet, vänder sig till Änkan som under det sista suttit hopkrupen och endast vaggat svagt med huvudet

— Vill du, Anna?

Änkan

— Nej, nej, för guds skull —

Modern går ut. Det uppstår en kort paus. Helmer gör ett slag genom rummet; han verkar med ens tafatt och bortkommen som om han förlorat ett stöd. Änkan ger honom ett par snabba, forskande blickar i smyg; till sist drar hon djupt efter andan

Änkan

liksom trevande

— Helmer — —

Helmer

stannar; lite skyggt avvaktande

— Jaa — —

Änkan

— Tror du — att Herman har någe — starkt hemma?

Helmer

med ens ivrig, beskäftig, liksom lättad över att hon inte sade någonting han fruktat

— Javisst! Säkert! Han brukar alltid —

skyndar till en buffé, slår upp dörrarna

— Låt se — Åh, här finns fullt upp! Vad vill du ha? Konjak? Wisky? Ett glas scherry?

Änkan

— Vad som helst —

Han slår upp i ett glas och räcker henne det. Hon lyfter glaset men darrar på handen och spiller på sig

Helmer

— Men kära Anna, du darrar ju. Hur är det —?

Änkan

gör en avvärjande gest

— Ingenting — ingenting —

dricker ur i ett enda drag; verkar sedan lugnare

Helmer

— Känner du dig bättre nu?

Änkan

— Lite.

Helmer

blir åter en aning nervöst pratsjuk, talar som för att hindra att något annat säges

— Ja, ja, jag förstår ju så väl att det här måste varit en fruktansvärd chock för dig. Så plötsligt som det kom, menar jag. Utan någon som helst varning. Men det gör det ju alltid när det gäller sjön. Och sjöfolk. Annars måste man ju i de här tiderna — när kriget står för dörren och kan bryta löst när som helst — bereda sig lite till mans. Man måste vara väpnad *inom sig* så att säga —

Änkan

avbryter plötsligt

— Säg Helmer, tycker *du* att vi burit oss mycket illa åt?

Helmer

stannar bestört

— Men Anna då, vad menar du?

Änkan

— Fråga inte jämt! Svara! Svara! Du *vet* vad jag menar!

Helmer

— Du — du har aldrig förr tänkt på den saken —

Änkan

— Men du — men du! Jag ser det på dig!

Helmer

— En man — kan väl aldrig — lura en annan man utan att — ja, känna det som om han begår orätt —

Änkan

— Men då var det inte kärlek du kände för *mig!*

bryter åter samman

— Åh, gud — åh gud!

Helmer

tafatt och tvekande

— Men *kära* Anna, du *vet* ju att jag älskar dig. Jag har sagt det tusentals gånger —

Änkan

— Du har sagt det, ja, *sagt* det —

samlar sig, ser plötsligt forskande på honom

— Säg — om du verkligen älskat mig, varför har du aldrig föreslagit mig — att skiljas från John?

Helmer

— Jag vet inte. Eller —

Änkan

— Nå? Nå?

Helmer

— Jag har alltid haft en känsla av att du inte skulle gått med på det!

Änkan

rycker till en aning; naket erkännande

— Det är sant. Jag skulle aldrig gått med på det. *Aldrig kunnat* gå med på det.

Helmer

— Därför — att *du* inte älskat mig!

Änkan

— O nej, nej! Inte *därför* —

Helmer

i staccato

— Jo, nu *vet* jag det. Eller kanske jag alltid vetat det. Och bara varit rädd att ställa mig själv inför verkligheten. Genom att kräva dig helt och fullt. Rädd att förlora det lilla jag ändå fått ha av dig! Delat med en annan. Och i alla fall —

sätter sig vid ett bord, lutar huvudet mot armarna och trummar med knytnäven

— Åh — förbannat — förbannat — förbannat —!

Änkan

betraktar honom ett ögonblick, reser sig sedan, går fram till honom, och börjar halvt medlidsamt, halvt kärleksfullt stryka honom över håret

— Men så svär då inte så, kära —

Helmer

— Låt mig vara, låt mig vara —

Änkan

— Joo, Helmer — jag har älskat dig. Trots din svaghet. Eller kanske tack vare den. — För du *är* svag, Helmer — med alla dina stora ord och karska later är du *svag.* Och jag har älskat dig — som en mor — Ja, ja, ja, lite, lite grann som en mor också. Eller åtminstone för att du ofta verkat som en lite hjälplös pojke —

Helmer

stöter bort hennes hand; bittert

— Är det allt jag betytt för dig? Ett barn?

Änkan

— Det är *det* du varit. Och det är därför jag tyckt om dig. Och ändå — vid gud! — har jag önskat att du *inte* skulle vara det! Är det inte vanvettigt, säg?

Helmer

reser sig; häftigt

— *Allt* är ju lika vanvettigt! Varför ska vi börja slita i varann på det här sättet? Inte gjorde vi det förr!

Änkan

— Det är kanske annorlunda nu — allting. Förut följde vi bara våra impulser, vi möttes, vi skildes och så — var det inte mera. Men nu när John — när vi vet att John — att han kanske inte kommer tillbaka —

Helmer

— Men varför ska *det* förändra nånting? Om det värsta händer —

Änkan

— Det värsta! Ser du! Om du verkligen älskat mig skulle du sagt — motsatsen.

Helmer

ryggar bakåt

— Nej, nej, det kan man inte. Det skulle vara ohyggligt —

Änkan

— Men jag *önskade* det av dig!

Då han tiger, plågat, skrattar hon till kort, bittert

— Att önska en mänskas död är fasansfullt. Och att medan han kämpar för livet räkna ut hur man ska fortsätta att bedra honom om han kommer tillbaka, det är inte mindre fasansfullt. Det är helvetet, det här!

Helmer

— Anna, Anna, för guds skull, låt oss sluta —

griper, trots hennes motsträvighet, tag i henne, håller henne fast; passionerat

— Låt oss inte slita upp varann mera! Vi dödar allt gott inom oss! Varför kan vi inte vara enkla — enkla och naturliga?

börjar dra henne allt närmare sig

— Hör du — jag älskar dig, älskar dig, älskar dig! Som jag alltid gjort! Som jag alltid kommer att göra! Och vad som än händer — hur det än går — så kan jag inte släppa dig! Du måste bli min, mera än nånsin, helt och fullt!

Änkan

— Är — det — sanning — det här?

Helmer

— Det är sanningen, den rena, nakna sanningen!

Änkan

ger efter, närmar sig själv en aning till honom

— Jag tror dig, jag tror dig, Helmer! Och åh, vad jag väntat på det ordet!

Helmer

— Hör på, låt oss ge oss iväg härifrån! Nu! I dag! Genast! Slå oss ner nånstans där ingen känner oss! Där vi bli för oss själva! Där vi utan oro, utan att plågas av det förflutna kan växa tillsammans och leva bara för varann!

Änkan

— Ja, ja, det vore himlen! Att skära sig loss från allt gammalt — och börja ett nytt liv —

De stå nu tätt intill varandra, seende in i varandras ögon

— Vet du, Helmer, det är *det* jag så ofta önskat — att man liksom kunde lägga från sig sin gamla mänska, som man lägger från sig en klänning — och alldeles naken — naken som när man föddes — börja ett liv som är alldeles *annorlunda* än det man fört förut.

Helmer

— Och det ska vi kunna. Du och jag.

Änkan

— Du. Och jag. Ja, ja, ja —

Sträcker sig upp som för att kyssa honom, men hejdar sig plötsligt ångestfullt, börjar dra sig undan

— Nej, nej, vänta — vänta —

rycker sig lös, avlägsnar sig från honom ett par steg

— Gud i himlen! Nu är vi ju inne i det igen! Helvetet!

Helmer

— Men Anna, Anna, vad är det med dig?

försöker närma sig henne

Änkan

— O låt mig vara, låt mig vara! Förstår du inte — — Herre gud, vi *vet* ju ingenting ännu!

Helmer

— Men låt oss strunta i att veta då! Det är ju *det* jag vill!

Änkan

— Nej — nej, jag *måste* — Åh, om det bara vore över — om det bara vore över snart! Och livet kunde fortsätta. Som förut. Eller på annat sätt!

En skarp ringning på tamburklockan. Båda två rycker till, men bli stående på sina platser, handfallna. Modern kommer efter ett ögonblick ut från köket. Hon ser undrande på de andra.

Modern

— Varför öppnar ingen av er? Det är naturligtvis kära svägerskan —

går till halldörren, och ropar

— Jaa — stig in!

Svägerskan

in; hon går med forcerad hjärtlighet rakt på Modern och omfamnar henne översvallande

— *Kära, älskade Maria!*

Modern

som liksom vrider sig i omfamningen

— Ja, ja, Elsa, det är bra, det är bra. Jag vet vad du menar —

Svägerskan

— Nej, nej, det *kan* du inte! Ingen kan förstå vilket *förskräckligt* slag det här varit för mig! Jag saknar *ord* för att uttrycka det!

Modern

avlägsnar sig; halvt likgiltigt

— Ja, det gör vi alla. Och ändå talar vi.

Svägerskan

— *Vad* ska man göra då? Man är ju så *gränslöst* hjälplös! Man känner sig *förlamad* i hela kroppen!

som om hon nu först får syn på de andra

— Åh, god dag, *kära, kära* vänner! Jag *visste* att ni skulle vara här! Ja, ja, Helmer *sa* mig ju att han skulle det. Men jag visste att *ni* också, fru Henrich, *måste* komma hit! I nöd och fara måste man ju vara tillsammans, man måste söka stöd hos varann —

Änkan

— Vet ni om det hänt något nytt — därute, fröken Hall?

Svägerskan

samlar sig så att hon börjar bli naturligare

— Det kom ut extrablad alldeles nyss. Jag köpte ett med mig. Jag tänkte —

har knäppt upp sin stora handväska, och tar nu fram ett tunt tidningsblad

— Ja, här är det. Man har ingen säkerhet för att lyckas med räddningsarbetet ännu, men man gör *allt* som kan tänkas —

breder ut bladet, varvid såväl Änkan som Helmer närmar sig och ivrigt börjar läsa, medan däremot Modern håller sig på avstånd, ehuru även hon har en spänd hållning

— Se här — klockan åtta var man nära att få upp båten — men det var svår sjö, står det, och —

Änkan

avlägsnar sig; tungt

— Åh, det är detsamma — alltjämt detsamma —

Svägerskan

— Detsamma?

Änkan

— Ja, man redogjorde för det i radion klockan tio —

Svägerskan

— Man får vara tacksam för att de gör allt som står i mänsklig förmåga för att rädda besättningen. Och det *är* i alla fall en ljuspunkt att så många mänskor vågar livet för att hjälpa andra. Att tänka sig allt folket i småbåtarna runtomkring, och dykarna —

då hon samtidigt upptäcker att Modern, nonchalerande hennes prat, går mot köksdörren, vänder hon sig skarpt mot Modern

— Vad? Lämnar du oss, Maria?

Modern

stannar; vardagligt

— Det är den tid då jag vanligen gör i ordning frukosten nu.

Svägerskan

— *Kan* du verkligen tänka på maten — en sån här dag?

Modern

— Åh, kära Elsa, har inte vi kvinnor alltid varit tvungna tänka på maten medan döden skördat? Medan våra män mördat varann i vad de kallar sina krig?

Svägerskan

— Nog visste jag att du var en hård mänska, jag har sett det så många gånger, jag har erfarit det! Men att du inte ens nu — i dag —

Modern

höjer rösten en aning

— Tig! Vad vet *du* om mina känslor?

Svägerskan

— Att du inte har några!

Modern

— Jag hör du säger det —

Helmer

stiger fram mellan dem; medlande

— Men Maria då —! Elsa —! Inte ska vi tala så där till varann i dag!

Modern

— Bry dig inte om det, Helmer. Ta det inte så hårt. Vi är nog lite nervösa av oss —

sätter sig på trappan, liksom för att hämta sig

Svägerskan

fortfarande upphetsad; rör sig i rummet

— Där hör ni! Lite nervösa! O gud, när ens hjärta är nära att stanna av ångest!

Modern

ler lite förvridet mot henne

— Inga överdrifter, snälla Elsa.

Svägerskan

— Och du ska heta att vara hans hustru! *Jag* är bara hans syster! Men jag känner för honom som — som —

Modern

— Säg bara ut. Som en mor.

Svägerskan

— Håll inne med din ironi!

med en bittert förtvivlad gest

— Gud i himlen! Hans hustru! Stackars, stackars Herman! En hustru som struntar i om han lever eller dör!

Modern

knyter händerna framför sig, och verkar, där hon sitter alldeles stilla, medan de andra äro mer eller mindre oroliga, liksom isolerad, sluten i en värld för sig själv

— Jag vet inte om jag gör det eller inte. Just i dag har jag inte tänkt så noga på det. Han har ju dött så många gånger för mig.

Svägerskan försöker fnysa till föraktfullt, men liksom de två andra verkar hon ändå en smula skrämd av Moderns ord, och onaturliga stillhet

— Jag minns första gången under vårt äktenskap jag fick sitta ensam hemma medan han var ute på kommendering. Det var under kriget — kanske jag ska säga förra kriget. *Då* kände jag verkligen det som du sa — som om hjärtat var nära att stanna av ångest. Och när han kom tillbaka var det som om jag fick mitt eget liv tillbaka. Nästa gång var det likadant — i min ensamhet famlade jag som en blind efter honom, jag ville vara bredvid honom, hålla hans hand om det skulle hända nånting — men jag kunde ju inte nå honom, han var långt borta. Jag tyckte att jag inte stod ut. Jag bad honom ofta att han skulle välja ett annat yrke, en annan bana — jag bad honom ofta, ofta —

Svägerskan

— Jag vet det, jag vet hur du tjatade på honom! Men det var för *din* skull han fortsatte —!

Modern

nästan utan att skifta ton

— Jag är tacksam för att han sörjt för mig. Och kanske också för att han låtit mig uppleva sin egen död så många gånger. Nu behöver jag inte känna det så som jag skulle känt den gången — i början. Ja, ens känslor,

ens ångest, måste ju slitas ut. Det blir bara en stor, underlig tomhet kvar i bröstet. Man tänker kanske —: ja, nu har det hänt. Men det är som om det inte angår en längre, det är *borta* från en, som nånting som skett för mycket, mycket länge sen —

Svägerskan

— Du — du är galen. Onaturlig. Om du inte tänker på Herman så borde du väl ändå tänka på Gunnar, din son —

Modern

far upp från sin plats, verkar ett ögonblick vild

— Tig du, tig, tig! Min son är min, bara min! Han angår inte dig —!

Svägerskan

— Jag trodde att jag som hans faster —

Modern

— Tig, säger jag, tig! Rör inte in honom i dina äckliga familjekänslor, din förbannade, vidriga sentimentalitet —

Svägerskan

vänder ryggen till, upprörd så att hon saknar ord

— Åh, herre gud — herre gud —

Helmer

går åter mellan, lägger armen kring Moderns axlar

— Maria. Tycker du inte vi skulle försöka lugna oss lite? Vi är nog allesammans för överretade för att mena vad vi säger —

Modern

har redan liksom knytit sig igen

— För all del — för all del —

Helmer

— Ser du — när jag reste ner — och när jag bad Elsa komma hit — så tänkte jag mig ju att det skulle bli helt annorlunda. Jag tänkte att vi skulle glömma gammalt groll och allt sånt där, ser du, och försöka känna lite — ja, lite varmare för varann —

Modern

skrattar till kort

— Jaja, Helmer, nu är du en verklig man. *Mannen*. Som vill dirigera till och med ens känslor —

Änkan

som hållit sig i bakgrunden under det sista, rättar till hatten lite nervöst, och stiger framåt ett steg

— Ja, jag ska gå nu — jag ska gå. Det var dumt att komma hit. Följer du med mig, Helmer?

Helmer

ser tveksamt från Änkan till Modern

— Jag vet inte — jag —

Svägerskan

faller in, också nervöst

— Ja, ja, det var dumt att komma hit! Det har det alltid varit så fort inte Herman är hemma. Jag ska också gå —

Modern

sätter sig på trappan; utan känslobetoning

— Jag skulle bli glad om ni gick. Allesammans. Jag vill helst vara — ensam.

De två kvinnorna skynda utan att säga adjö ut. Helmer dröjer ett ögonblick framför Modern

Helmer

— Jag är mycket ledsen för det här, Maria. Och så fort jag får veta något nytt så ska jag —

Modern

— Det är bra, Helmer, det är bra. Du menar väl.

ler lite förvridet och fortsätter just då han är i dörren

— Var nu en tapper soldat, min gosse.

Han stramar liksom ofrivilligt upp sig och gör en halvt militärisk hälsning innan han försvinner. Modern reser sig, drar djupt efter andan som av lättnad och befrielse, kastar en blick mot övervåningen och går därpå ut i köket. Kort paus. Sonen visar sig i trappan. Han håller sig i räcket, och verkar allt annat än kry

Sonen

— Mamma! Mamma! Är du där?

Modern

kommer rusande ur köket; förskräckt

— För guds skull, Gunnar, gå upp igen — gå upp —!

Sonen

— Vad har det varit för liv här nere den sista halvtimmen? Vem har du grälat med

Modern

tar ett steg upp i trappan; bevekande

— *Vill* du inte vara snäll och gå tillbaka till ditt rum, Gunnar? Jag ska strax komma med frukosten —

Sonen

stiger sakta neråt

— Äsch, jag kan väl lika gärna äta härnere —

med en sur bakrusgrimas

— Äta förresten — hur tusan —

Då Modern märker att hon inte kan övertala honom vänder hon sig om och går hastigt ut i hallen. Sonen fortsätter ner, går ut i rummet, under det han stönande tar sig för huvudet, och kastar sig slutligen handlöst i fåtöljen. När Modern återkommer ser man hur hon, just i entrén, stoppar ytterdörrsnyckeln i klänningsfickan. Hon går fram till Sonen; hennes sätt är nu mjukt, nästan nervöst ängsligt

Modern

— Hur — är det med dig, Gunnar?

Sonen

— Tjyvtjockt — det känns som om jag druckit rävgift. Har du nån slags pulver hemma?

Modern

— Mat är det enda som hjälper mot bakrus. Min far, han brukade stjälpa i sig en halv liter grädde — Vänta bara.

går mot köket

Sonen

— Nej, nej, jag tål inte ens höra talas om mat! Det kväljer mig —

Modern

vänder om, går fram och smeker honom ömt

— Min stackars — stackars gosse —

Sonen

reagerar med motvilja först

— Låt bli, låt bli!

ångrar sig, griper hennes hand

— Mamma, mamma, du är inte ond på mig, säg, du föraktar mig inte, säg?

Modern

— Nej, nej då —

Sonen

— När jag kom hem i morse trodde jag — ja, ja, så mycket jag hade sans kvar att tänka någe alls! — jag trodde att du — att du —

skiftar

— Äsch fan, jag har ju burit mig åt som ett avskyvärt kräk! Hur *kunde* jag —?

Modern

avlägsnar sig från honom, liksom för att dölja sitt ansiktes uttryck av dyster triumf

— Tänk inte mera på det nu. Var glad åt att du är hemma. Välbehållen —!

drar efter andan

— Men säg mig, Gunnar, vart gick du egentligen i går kväll när du hade lämnat din flicka?

Sonen

med huvudet i händerna; grubblande

— Låt mig tänka efter — Jo, jag träffade en gammal skolkamrat — Holmgren, om du minns honom. Han bodde alldeles nere vid varvet — på Varvsgatan 3 —

— Ja, så var det, ja. Det var en halvtimme kvar innan jag måste gå ombord. Jag kände mig så glad. Vi gick upp till honom och drack nånting —

Modern

— Åh, så likt männen, om de är gamla eller unga —: jag känner mig glad och går och dricker nånting för det!

Sonen

— Ja, ja, det *var* så nu. Jag kunde ju inte tänka mig — jag kände mig så spiknykter, så klar i huvudet, så självsäker. Och så med ens — Jag måtte slocknat som om jag fått ett slag i skallen. Jag minns inge mera. Jag minns inge alls. Det blev svart.

— Åh gud, vad ska far säga?!

Modern

ofrivilligt

— Han kanske är glad, glad, glad!

Sonen

— Vad menar du? Glad? Skulle far —?

Modern

hastigt

— Nej, nej, bry dig inte om vad jag sa! Det betydde ingenting!

går åter fram, lugnande

— Min kära — kära gosse —

Sonen

reser sig lite mödosamt och gör med en bitter grimas militärisk hälsning, medan han rabblar

— Herr kapten. Frånseglade och före detta asfulla kadetten numro — numro —

— Äsch fan, det gör detsamma nu! Jag måste iväg nu i alla fall! Iväg!

Modern

— Nej, nej, vänta Gunnar

Sonen

— Vänta? Varför? Det tjänar ingenting till, man måste igenom det —!

Modern

— Men du kan inte inställa dig som du är nu! Tänk på att du inte kom hem förrän fem i morgse! Du måste sova, vila — du är överretad —!

Sonen

stegar kring, nästan vilt, letande

— Jag måste, måste! Var är min mössa? Helvete! Var är mössan? Jag kan väl inte komma barhuvad heller! Det skulle sätta kronan på verket —!

Modern

— Din mössa —

upphetsad

— O gud, nu minns jag! du hade ingen mössa när du kom i morse!

Ett ögonblicks paus

Sonen

— Jesus då — var jag *så* slö att jag glömde mössan uppe hos Holmgrens —?

Modern

— Det var det värsta — det kan förändra allting — allting —

med ens ivrig igen

— Men bry dig inte om det, Gunnar. *Jag* ska skaffa hit den, ja, ja jag ska gå och hämta den åt dig, var bara

lugn du!

försvinner ett ögonblick, återkommer bärande sin kappa; mera samlad

— Och lova mig en sak, min gosse, gör inga dumheter medan jag är borta, gå inte ut!

Sonen

— Nej, nej — nej då.

Modern

— Lova mig till och med att du inte öppnar om nån skulle komma. Och inte svarar om det skulle ringa i telefon.

Sonen

— Äsch, jag har inte lust att tala med nån —

med ens lite medvetnare om hennes sätt

— Men vad du är mystisk, mamma, är det någe särskilt du tänker på?

Modern

— Inte alls, inte alls! Jag menar bara — du måste ha *alla* dina krafter i behåll — du måste vila ut ordentligt tills du — ska inställa dig igen.

Sonen

— Ja. Ja, det är riktigt. Det blir ju en svår pers —

Modern stannar en sekund i dörren och ser tillbaka på honom. De nicka åt varandra, liksom stumt försäkrande varandra om samförstånd

Ridå.

Tredje bilden: *Utanför örlogsvarvet.*

På kvällen, strax före solnedgången. Ljuset har alltså en annan ställning än i första bilden. Kvinnorna desamma som förut, ehuru lite omgrupperade; de ha släpat fram lådor och dylikt som de sitta på, någon eller några ha t. o. m. fällstolar, en stickar febrilt på en strumpa. Både *Kaptenskan* och *Flickan* med på scenen, men i början sitta de på var sin sida. På samma sida som den förra sitter *Styrman*, en äldre sjömanstyp, och röker indolent pipa.

Första kvinnan

med trött, lyssnande min

— Klockan är snart sju —

Andra kvinnan

likaså

— Ja, det måste hon nog vara —

Första kvinnan

— Då blir det — —

tänker efter

— — — då blir det tjugosju timmar sen de —

Femte kvinnan

bryter ut

— Det måste vara slut nu! Det finns ingen möjlighet att de kan leva längre!

Sjunde kvinnan

— Inte alla kanske, inte alla! Men någon — några —! Åh, det är inte möjligt, inte möjligt att min son kan vara död! En människa kan inte dö så där —

Åttonde kvinnan

— Jag har ju bett och bett i tolv timmar —

Sjätte kvinnan

— Vad hjälper det att be? Om det också finns nån gud så inte bryr han sig om att lyfta undervattensbåtar ur havet, inte!

Sjunde kvinnan

för sig själv, som i yrsel

— Nej, det är ett misstag alltsammans. Jag tror att båten aldrig varit sjunken. Den har bara gått ner ett tag. Och nu far den nånstans på havet. Solen glittrar på vattnet. Och min pojke sitter på däcket och tänker på allt vackert som finns —

Femte kvinnan

också för sig själv

— O gud, o gud, varför meddelar man ingenting åtminstone!? De kunde *säga* nånting, de kunde låta en *veta!*

Kaptenskan

— Min man är kapten på båten. Men *jag* får inte veta nånting ändå!

Första kvinnan

— När det gäller att dö finns det inga kaptener, bara menige —

Klockan slår sju slag; det är tyst under tiden, som alla skulle finna något betydelsefullt i klockklangen. Därefter blir samtalet för en stund liksom mera opersonligt, ehuru den själsliga spänningen dock hela tiden lyser igenom

Andra kvinnan

— Jag har suttit och tänkt på —: det är bra besynnerligt att männen alltid ska vara rustade för krig.

Fjärde kvinnan

— Det har alltid, alltid varit krig i världen. Och ändå kan man aldrig, aldrig tro riktigt på det. Det är liksom för onaturligt för att man ska kunna tro på det.

Tredje kvinnan

— Det finns de som påstår att kriget är det enda naturliga för mänskorna.

Femte kvinnan

— Förbannelse över dem, förbannelse, förbannelse!

Fjärde kvinnan

knyter an vid sina reflexioner som om utbrottet inte ägt rum

— Vi kvinnor är ju dåraktiga säger männen. Men när jag inte kan hitta något förnuft i deras krig kan jag inte heller begripa meningen med dem. Och kan man förstå en sak som inte har nån mening för en?

Kaptenskan

infaller lite aggressivt

— Ett land måste försvara sig!

Första kvinnan

— Alla säger de ju att de försvarar sig.

Tredje kvinnan

— Inte finns det nån som anfaller nån annan, inte.

Andra kvinnan

— Den ena parten slåss för sin existens —

Tredje kvinnan

— Den andra för friheten —

Första kvinnan

— Som om man skulle kunna vinna frihet genom att döda andra!

Sjätte kvinnan

bryter nu ut oresonligt

— Prat! Prat! Prat! Varför talar vi så här? Det är ju ingen mening med! De ligger därnere och kvävs, kvävs, kvävs —!

Hon tar sig krampaktigt för strupen. Det uppstår en pinad tystnad. Efter ett ögonblick stiger Kaptenskan upp från sin plats, tar fällstolen med sig och går över till Flickan, vid vars sida hon sätter sig

Kaptenskan

— Nej, nu har jag suttit och sett på er så länge! Och nu *måste* jag äntligen tala med er!

Flickan

först en aning blygt reserverad

— Det — det är mycket vänligt av er att säga det.

Kaptenskan

— Är det er far ni är orolig för?

Flickan

— Nej. Min fästman.

Kaptenskan

— Åh —!

efter ett ögonblick

— Jag tyckte ni verkade så ung. Som ett barn. Hennes liv har inte börjat än, tänkte jag —

Flickan

— Och ändå kanske det redan måste ta slut.

Kaptenskan

återfaller en smula i egocentrisk självupptagenhet

— *Så* farligt är det nog inte. Det är annorlunda med mig som —

Flickan

kommer in i en slags stilla extas

— Jag *vet* det —: det är slut. Jag kommer aldrig att bli lycklig. Och det gör detsamma också. Jag har haft en kort tid av glädje. Och nu måste jag vara *stark* —

Kaptenskan

mer och mer uppskruvat

— Ja, vi kvinnor måste vara starka. Livet kräver det av oss. Allramest av oss som är hustrur till soldater.

Flickan

— *Jag* känner mig också som hustru till en soldat, fast vi aldrig kom så långt som till att äga varann!

Kaptenskan

— Ni tycker nog att jag har det mesta av livet bakom mig, jag borde kunna resignera, menar ni nog. Men det *är* inte så, ser ni. Först när man hunnit till *mogen* ålder känner man en förlust riktigt —

Flickan

— Min fästman och jag älskade varann så som ingen mänska förut —

Kaptenskan

— Men tro mig —: ändå är det inte min egen förlust som smärtar mig mest. Jag lider med *honom* därute! Han önskade ju alltid att få dö *i strid*, ansikte mot ansikte med fienden!

med plötsligt frambrytande äkta smärta

— Och så — bara tystnad — kvävande tystnad och mörker —!

Flickan

— Ja, det är ohyggligt! Och ändå finns det *något* jag är glad för! Gunnar beundrade sin far, hans far var som en gud för honom. Och de är tillsammans därnere! Gunnar får stå sida vid sida med *honom.* Jag tror att ända in i det sista kommer han att le stolt och lyckligt mot sin far —!

Första kvinnan

abrupt som om hon vaknar upp till att minnas något påträngande

— Min man brukade berätta att när han var liten så fruktade han vatten mer än allt annat, han blev alldeles vild av rädsla när han skulle bada! Och han brukade skämta med att det var just *därför* som han gav sig till sjöss och tog värvning vid flottan —

Modern kommer in vid samma sida, där Flickan och Kaptenskan sitter. Hennes ankomst väcker en slö nyfikenhet. Hon bär ett litet paket under armen. När hon uppmärksammar Styrman på andra sidan rycker hon till av iver, men hejdar sig ändå i förbigående framför Flickan

Modern

— Kvar ännu, barn? Hur kan du vara så dåraktig?

Flickan

— Är det dåraktigt att följa sitt hjärta?

Modern ler skeptiskt och går över scenen till Styrman. De hälsa med handtryckningar

Modern

— Jag trodde att ni var långt härifrån, styrman Sund. På andra sidan jordklotet, eller så —

Styrman

tar pipan ur munnen, spottar

— Vi går till Rio i övermorgon.

efter ett ögonblick

— Jag tänkte jag skulle ’få säga adjö till gamla kamrater och vänner först. Men —

spottar nonchalant igen

— — havet har velat annat. Och det är inte första gången. Man får ta det lugnt, frun.

Modern

har blivit tankspritt fundersam

— Rio — Det är en stad i Sydamerika, inte sant?

Styrman

— Jojomensan. En grann stad, ska jag säga frun. Ett paradis för sjöfolk som har ungdomen kvar. Men ett hett och smutsigt helvete också ibland.

Modern

griper honom impulsivt i armen och drar honom ännu lite mera undan, så att de bli isolerade på sin kant; hon börjar verka en aning nervös

— Säg mig, styrman, ni som färdas omkring så mycket — till så många länder, så många hamnar — händer det ofta att ni träffar flyktingar?

Styrman

— Flyktingar — hm —?

Modern

— Ja, ja, jag menar — mänskor som tvungits lämna sina hem! Sina länder! För att de är judar! Socialister! Patrioter! Eller någe sånt. Mänskor som flytt från allt för att rädda livet!

Styrman

— Åh, *såna* dräller det av numera. Överallt. Sista gången Salvation Lass lämnade Neapel gasade de ihjäl tre stycken i lastrummet —

Modern

flämtar till

— Gasade ihjäl —?

Styrman

— Javisst. Frun förstår — befälet kan ju inte snoka genom varenda vinkel och vrå i en sextontusentonnare innan den seglar, därför släpper man ner ofarlig gas i lastrummen — Det vill säga, det *heter* ju att den ska vara ofarlig. Och det är den väl också. Om man kommer kvickt undan, ja. Men har nån stackars sate krupit så långt in och gömt sig att han inte hinner, så —

Modern

— Gud! Så grymt! Så ohyggligt!

Styrman

— Tja, mänskorna är inte så värst snälla mot varann numera.

snuttar på sin pipa

— Jag kommer ihåg en gammal sailor, som när han var på det humöret brukade kalla sjön för djävulens galla. Men jag tror fan spytt ut mera av gallan över landbacken på sista tiden —

Modern

uppslitet, halvt för sig själv

— Att det ska vara *så* svårt, *så* svårt, för mänskor —!

Styrman

— En karl som ger sig iväg från mantalsskrivningsorten utan papper på vem han är — ja, han blir inte bättre än en skabbig råtta som vem som helst får sparka ihjäl —

Modern

— Finns det då ingen mänsklighet kvar? En smula medlidande! En smula hjälpsamhet! Kan man inte få tag i en enda plats på jorden där man får leva för sig själv — leva aldrig så fattigt, aldrig så uselt — men bara utanför allt elände, all ondska —?

Styrman tiger och betraktar henne fundersamt. Ljuset har under deras dialog fallit till fördel för dem, men därvid försatt andra sidan, med Flickan och Kaptenskan en smula i skugga. Flickans mor kommer in i ljuset. Hon stannar, betraktar sökande gruppen av kvinnor. Femte kvinnan rycker därvid till, reser sig, tar ett par steg framåt och pekar plötsligt anklagande på den nykomna

Femte kvinnan

— Vad har *ni* här att göra? Er man är kontorist! Jag *vet* det! Jag känner nog igen er!

Flickans mor

ryggar bakåt, men sträcker upp sig igen

— Jag antar att vem som helst —

Femte kvinnan

hysteriskt utom sig

— Ge er iväg bara, ge er iväg härifrån! Ni har ingen därute! Ingen man! Ingen son! Ingen —!

Modern

stiger fram till henne

— Seså frun, riv inte upp er så där —

Femte kvinnan

bakåt mot de övriga

— Det är en sån där hyena! Som kommit för att gona sig här! Åh, jag har väntat dem hela dan —!

Andra kvinnan

— Det finns såna som springer på begravningar —

Tredje kvinnan

Och till platser där man slagit ihjäl nån —

Flickan

har redan genast stigit upp, men liksom skräckslagen av Femte kvinnans utbrott närmat sig tveksamt; hon lägger handen på sin mors arm

— Mamma — Bry dig inte om det. De är bara så gränslöst olyckliga —

Modern

halvt för sig själv

— Och ingen kan gripas av värre ondska än den som är olycklig.

Flickans mor

— Du får inte stanna här längre, Gudrun. Jag vill att du ska följa mig hem.

Flickan

— Nej, nej, jag *måste* stanna —

Flickans mor

— Det är ju meningslöst —

Flickan

— Det är här vi får veta nånting fortast. Jag kan inte gå. Det skulle vara ett svek!

Femte kvinnan

som sedan Flickan ingrep stått och vaggat för sig själv, liksom handfallen, vänder sig plötsligt och rusar fram till portvaktsluckan; hon hamrar med knytnävarna på densamma

— Öppna! Öppna därinne, hör ni! Jag står inte ut längre! Jag vill veta nånting!

hamrar ännu värre

— Hör ni inte? Hör ni inte?

Luckan slås upp; Portvakten visar sig

Portvakten

— Men *snälla* mänska, vad tjänar det till att föra sånt väsen —?

Femte kvinnan

— Ni vet, ni vet, ni vet! Tala om vad ni vet!

Portvakten

förtvivlad

— Hur ska *jag* veta nånting? Ser jag ut som en amiral kanske?

drar igen luckan häftigt. Femte kvinnan står ett ögonblick och stirrar stereotypt mot väggen, vänder sig därpå som en sömngångerska, för händerna till huvudet, vacklar och faller tungt. De övriga kvinnorna resa sig, en efter en och samlas kring henne; några falla på knä, en av dem lyfter upp hennes huvud

Andra kvinnan

— Den stackarn, hon har svimmat.

Tredje kvinnan

— Vatten — Är det nån som kan skaffa hit lite vatten —?

Sjunde kvinnan

som hållit sig på lite avstånd

— Tala inte om vatten! För guds skull — tala inte om vatten!

Styrman

alltjämt i förgrunden tillsammans med Modern tar upp en fickflaska, och räcker den åt Modern, samtidigt som han gör en menande gest åt den avsvimmade till

— Se här — en droppe sprit brukar ju alltid —

Modern tar tyst flaskan och går fram till gruppen, hon knäfaller och tvingar några droppar i munnen på den avsvimmade. Samtidigt härmed synes en man, med steg som rasslar i gårdsgruset, skynda över planen innanför staketet och gå in i portvaktsstugan. Kvinnorna uppmärksamma honom, en efter en, även Flickan och Kaptenskan, och glömma genast den fallna, samt närma sig sakta, spänt, portvaktsstugan och staketet, som om de plötsligt blivit säkra på att nu få veta någonting

Sjätte kvinnan

andlöst

— O gud, det är ett meddelande!

Sjunde kvinnan

— Ja, ja, ja, det *måste* vara ett meddelande —!

Tystnad i gruppen, som stirrar inåt gården. Den avsvimmade börjar kvickna till och sätter sig upp. Modern lämnar henne och återgår till Styrman, dock nervöst seende mot portvaktsstugan även hon. Då han tar mot flaskan, som hon tankspritt räcker honom, hostar han

Styrman

— Jaa — hm — som jag tänkte säga frun förut —: förr i tiden kunde en man ge sig utåt västkusthamnarna och köpa sig en amerikaväst, som det kallades. Han köpte en kostym, ja. För dyra pengar. Men det fanns alla papper han behövde i fickorna.

Modern

flämtar till, vänder sig mot honom

— Och nu? Går det inte numera?

Styrman

— Vet inte så noga. Kanske. Om man har försänkningar. Men riskerna är hundra gånger större —

Modern

med återhållen vild lidelse

— Åh, jag skulle riskera vad som helst — vad som helst — mitt liv! — bara det funnes nån möjlighet —!

Styrman

griper henne, som om han inte längre kan behålla sitt sävliga lugn, i armen; strävt

— Är det Herman som gjort någe?

Modern

— Nej, nej, inte Herman —!

Styrman

— Då är det pojken!

Modern

— Tyst, tyst, för guds skull!

griper i sin tur hans händer; bevekande

— O, säg att ni vill hjälpa mig! Säg det! Bara med ett råd! Det är ju så litet. Det gör er ingenting. Men för mig —

Styrman

— Jajaja, kära frun, lugna er nu bara —

sätter pipan i mun, suger förtvivlat ett tag, spottar

— Tvi! Ja, jag ska komma upp till er i morgon nån gång — tidigt. Så får vi prata om saken —

I detta ögonblick slås portvaktsluckan upp igen. Portvakten visar sig; han verkar upphetsad, och en smula tjurigt motvillig som en människa vilken tvingas säga något han tycker är obehagligt

Portvakten

— Jag ska säga er — — Äh, det är bäst ni ger er iväg hem allihop!

Sjätte kvinnan

— Vad är det? Vet ni något?

tystnad

— Men så sjung ut då, mänska! Sjung ut! Sjung ut!

Portvakten

åter efter kort paus

— Begriper ni inte —? Det gör mig ont att se er gå här och valla! Det tjänar ingenting till!

Flickan

— Då är det slut! Slut! Slut!

Första kvinnan

dystert

— Jag har vetat det hela tiden — ja, jag har vetat det hela tiden!

Portvakten

med meningarna fallande liksom droppvis, med korta pausar mellan, varunder man ser kvinnorna reagera, en efter en, den ena vändande sig bort, den andra böjande huvudet, som i tyst undergivenhet etc.

— Ja, det är slut. — Ingen kan göra mera. — Båten borrade sig ner i sanden. — Strömmen, ja — det var strömmen som tog den. — Och vad ska man då säga —?

Han drar igen luckan om sig. I detsamma slocknar den sista solljusstrimman. Modern stiger plötsligt fram så att hon kommer i förgrunden

Modern

— Hör mig! Vi har skänkt våra offer åt döden! Men låt oss begära att det blir slut med det! Låt oss kräva att de får stanna i den grav där de vilar —!

Sjunde kvinnan

— Jag vill ha tillbaka min son. — Åh, gud, jag vill ha tillbaka min son! Jag vill se honom igen!

Modern

ännu lidelsefullare

— Nej, nej, inte det också! Vanställda ansikten, brustna ögon! Låt dem vila i frid! De tillhör havet som tagit dem! Åh, förstår ni inte — om man tar upp dem ur vattnet till sist kommer man låta dem paradera för de nyfikna, för hyenorna, för alla som frossar i tårar över andras olyckor! Man kommer att kalla dem för offer för fosterlandet! De kommer inte att vara era söner längre! Inte era älskade! De kommer att vara allas

egendom i döden! Det är för ohyggligt! Åh, låt dem vila, säger jag, låt dem vila i fred där de kämpade för livet!

Några kvinnor

som i trans

— Ja, ja, ja!

Flickan

— Då kan jag bo vid stranden. Och varje gång jag hör vågorna slå kommer det att vara som om Gunnar talade till mig —

Några kvinnor

— Ja, ja, ja!

Andra kvinnan

— Min far blev också kvar i havet.

Kaptenskan

— Min man önskade alltid dö i strid på havet. Kanske han stred nu också. Ja, ja, han stred säkert för allas liv! Han skulle säkert önska bli kvar där han stred!

Modern

— Jag är säker på att alla skulle önskat det om de vetat förut —!

Kvinnorna

— Ja, ja. — Ja, ja. — Ja, ja!

Gruppen som förut varit liksom sluten börjar upplösas som om var och en kommer till insikt om att de skall gå. Flickan kastar sig i detta ögonblick intill sin mor, klamrar sig fast förtvivlat

Flickan

— Jag älskade honom *så*, mamma! Åh, jag älskade honom så! Jag kan aldrig glömma honom! Jag kommer att leva bara för att tänka på honom!

Modern, som även hon börjat gå, vänder sig därvid om och ger Flickan en lång blick

Ridå.

Fjärde bilden: *I Sonens rum.*

Ett ordinärt sovrum. Men man märker att det är en nästan överbetonat sjömilitärt intresserad yngling som bebor detsamma. På hyllor modeller av olika krigsfartygstyper. En karta i stor skala, med svarta punkter i grupper, som mycket väl kan vara en rekonstruering av något berömt sjöslag. F. ö. bokhylla med stora volymer av fackvetenskaplig typ.

Kväll.

Sonen går av och an i rum; han verkar trött uppsliten. Plötsligt höres steg i trätrappan. Han lyssnar ett ögonblick, går därefter snabbt till det öppna fönstret och slår sig ner på fönsterbrädan, vändande ansiktet från dörren. Rörelsen ger tydligt vid handen att han känner sig nervös för den som skall komma. Modern stiger in, bärande en bricka mat. Hon hejdar sig ett steg innanför dörren då hon uppmärksammar Sonens plats.

Modern

— Varför sitter du där, Gunnar? I fönstret.

Sonen

— Fåglarna sjöng så vackert just innan solen gick ner.

Modern

— Men det är ju en bra stund sen.

Sonen

— Jaa, jag blev ju bara sittande. Det är en så härlig luft —

Modern

betraktar honom misstänksamt, går så fram och ställer brickan på bordet

— Jag har tagit upp maten åt dig.

Sonen

utan att vända sig om.

— Tack, ställ den på bordet är du snäll, mamma.

Modern

— Känner du dig inte bättre nu?

Sonen

— Joodå —

Modern

— I morgon bittida kommer du att vara fullkomligt kry.

Sonen

— Jag tänker väl det.

Modern

med ens skarpare

— Varför ser du inte hit? Är det nån som varit här?

Sonen

— Nejdå.

vänder med ens ansiktet, som verkar mycket stelt och ansträngt samlat, mot henne

— Hittade du min mössa?

Modern

— Joodå.

sedan nervöst forcerat

— Och kan du tänka dig — han hade gudskelov inte sett den själv! Han visste inte ens om att du blivit försenad. Jag låtsades att jag ville ha reda på en annan av era vänner från förr, och smugglade till mig mössan i tamburen —

Sonen

— Men varför allt det där då?

Modern

— Begriper du inte? Jag vill inte nån ska veta att du inte kom iväg!

Då Sonen rycker till och vänder sig bort igen blir hon ännu nervösare

— Fina pojkar, ska jag säga, verkligt fina pojkar! Sitter och dillar tillsammans! Om gammal vänskap och allt sånt där förstås! Men ingen vet vad den andra gör eller säger. Rätt vad det är skils de utan att ha en aning om det heller. Sannerligen jag begriper hur du klarade dig hem!

Sonen

lidande utan att se sig om

— *Tala* inte om det —

Modern

— Nä, nä, och förresten har man ju sett sånt där förr. Männen sitter och pimplar tills de glömmer bort var de är och vilka de är, också. Men hem kommer de. De går som sömngångare —

Sonen

vänder sig om; lidelsefullt häftigt

— Men herre gud, mamma, gå inte på så där! Som om ingenting hänt!

kastar fram tidningen han haft dold bakom sig

— Jag fick tag i tidningen i vardagsrummet medan du var borta!

Modern

ryggar först tillbaka

— Åh så —

efter en sekund i den kärva, nästan hårda ton hon använder gentemot andra människor

— Nå! Därför ville jag också att ingen skulle veta att du fanns hemma!

Sonen

stiger ner från fönsterbrädan; han släpper lös den ångest och skam han hittills hållit tillbaka

— Vad tjänar det till? Att dölja sig! Om jag tar mitt straff i dag eller i morgon —?

Modern

nästan skyggt

— Tag det inte alls då.

Sonen

hör inte, fortsätter, gående fram och åter

— Jag hade tänkt mig in i allt! Som jag trodde! Straffet! Degraderingen! Vanäran! Men efter det här —! Åh, man kan inte tänka sig hur det ska bli! Där nere kämpar mina kamrater för livet, sina egna och andras! Men jag — jag —! Jag har supit mig full och glömt allt! Plikt! Heder! Förnuft! Hur ska jag härefter kunna se nån mänska i ansiktet? Och vad ska far säga? Vad — vad —?

Modern

alltjämt skyggt

— Han säger nog ingenting alls —

Sonen

— Far!? Som alltid varit plikttroheten själv!

Modern

skruvar med ens upp tonen, som en människa vilken lider svårt men tvingar sig till kyla

— Gud nåde mig! Skulle jag inte veta det? Att ingenting betydde någe för honom gentemot hans plikt!

ser sig lite virrigt om efter en stol och sätter sig, som rädd att annars falla ihop

— Men han säger ingenting mera. Nu. Han kommer inte tillbaka.

Sonen

tar ett steg mot henne, stirrar klentroget; hest bevekande

— Det är inte sant, säg? Säg att det inte är sant!

Modern

— Joo —

Sonen

— Far — min far — borta —

i det han plötsligt rusar efter tidningen

— Nej, det *kan* inte vara sant! Det står ju här! Se bara!

har åter skyndat till Modern, pekar darrande på rubrikerna

Tjugo räddningsfartyg därute! Man har gott hopp! I morse hade man aktern halvvägs över vattenytan —!

Modern

— Det har hänt mycket sen i morse.

Sonen

avlägsnar sig åter från henne, släpper tidningen i golvet

— Jaa — ja, det är ju tolv timmar — sen dess — Och hela tiden kanske de levt — Kanske de lever ännu — lite grann — och det inte finns någe hopp —

sätter sig, lutar huvudet i händerna, ruelsefullt

— O gud! och jag var inte där! jag var inte där —!

Modern

långsamt

— Jag är säker på att Herman var glad åt det i sina sista stunder.

Sonen

— Åt min skam?

Modern

— Åt att du skulle bli kvar i livet.

Sonen

— Det kan inte bli någe liv för mig mera. Så fort jag visar mig bland mänskor kommer man att säga —: se där är han som räddade sig genom att supa sig full — han deserterade i ett rus —

Modern

reser sig, går sakta fram till honom

— Du Gunnar. Ingen behöver ju få veta det.

Sonen

— Vad?

Modern

— Att du — inte finns med bland de döda därute.

Sonen

rusar upp häftigt

— Du är galen, mamma!

går efter uniformsrocken, börjar dra på sig den

— Nej, jag måste inställa mig! Det får bli hur det vill — jag måste inställa mig!

Modern

— Borde du inte äta en bit först —?

Sonen

— Var är min mössa?

Modern

stegrar rösten, till en nästan hård ton

— Kommer du ihåg vad far sa för några dar sen? Jag önskar du inte var med just den här gången, pojke, sa han, man borde inte ta ungdomar med då man ska prova nyheter, och det finns femtio procents risk!

Sonen

— Visst kommer jag ihåg —

slagen av en tanke som förskräcker honom

— Gud i himlen! Tänkte jag på det i går kväll?

går av och an, halvt för sig själv

— Jag talade om det, minns jag. — Ja, jag skröt av det! — Men sen glömde jag det — Eller gjorde jag inte det? Skulle det varit av rena fegheten jag fortsatte att dricka? Helvete! Nej, nej, jag är inte feg — inte feg! Om jag varit det — skulle jag då längtat efter den där kommenderingen så intensivt då? Skulle jag blivit så glad åt den att jag av idel glädje —

— Äsch fan —

Modern

— En man kan inte lida att andra män tror att han tycker om livet, tycker om att leva. Hellre dör han.

Sonen

— En man kan inte leva om han inte känner sig aktad. Var gjorde du av min mössa?

Modern

går fram till honom; ömt, nästan inställsamt

— Kära Gunnar, pojken min — Vill du inte stanna en stund till, vänta en stund till?

då han försöker dra sig undan smekningarna

— Ah, seså — Tänk på att det kanske är sista gången på länge som jag får se dig, ha dig hos mig. Jag vill tala med dig, det är något särskilt jag har att säga dig!

Sonen

— Nåja. Låt gå då —

Går och sätter sig, ser avvaktande ut. Även Modern sätter sig ett stycke från honom. Hon samlar sig innan hon börjar

Modern

— Ser du, det var aldrig riktigt så helt mellan Herman, din far, och mig som du kanske trott. Redan när du var mycket liten kom vi överens om att aldrig inverka på ditt val av levnadsbana. Han höll ju också löftet. På sitt sätt. Han kunde ju inte låta bli att tala med stolthet om sitt yrke —

Sonen

— Det måste han väl. När han älskade det!

Modern

— Ja, ja, ja, jag säger ingenting om det, det var väl oundvikligt! Men — men på det sättet inverkade han i alla fall på dig —

Sonen

avbryter åter, lite trotsigt

— Jag beundrade honom!

Modern

med småningom stegrad lidelse

— Jag beundrade honom också. Gud ska veta att jag inte kunde låta bli att beundra honom! Han var en *man!* Men jag hatade hans yrke! Jag hatade det därför att det när som helst kunde ta honom från mig! Jag hatade det därför att jag älskade honom, förstår du! Och när *du* också —

förmår inte längre sitta stilla

— O gud, jag kan inte uttrycka det! Det har ridit mig som en mara! Det har suttit som en ständigt molande värk i hela kroppen på mig! Ja, jag började hata din far för att du gått i hans fotspår! Jag började hata allt som män tänker och gör! Kriget framför allt, kriget, detta vanvetts vanvett —!

Sonen

som betraktat henne skrämd under utbrottet

— Ingen mänska tycker väl om kriget numera. Men det finns värden som måste försvaras —

Modern

— Lögn, lögn, lögn! Det finns inga värden värdefullare än livet självt! Krig försvarar ingenting när det utplånar livet!

Sonen

— En del måste offras för att andra ska få behålla det som de finner värdefullt —: fosterlandet, friheten —

Modern

— Man krigar för land! För frihet! För makt! För demokratin! Man anfaller och försvarar och mördar för alla vackra ord man kan hitta på! Men om det var aldrig så stora värden så säger jag ändå —: åt helvete med dem!

Sonen

springer upp

— Säg inte så! För guds skull, mamma —!

Modern

lite mera dämpat, men lika lidelsefullt

— Vet du vad en mor är för nånting innerst inne? En hona med ungar! Jag ger fan i allt annat — utom det att du är min unge! Och jag vill du ska leva, leva! Inte vara med i krig! Inte döda andra! Inte själv bli dödad!

Sonen

— Vad betyder det om jag har det militära till yrke eller inte. Om landet kommer i krig måste alla friska män ut —

Modern

— Det är just *det* jag vill dra dig undan från!

Sonen

— Dra mig undan —?

Modern

går intill honom, talar ivrigt, bevekande

— Ja, hör på, Gunnar! Ingen vet att du lever, ingen *behöver* nånsin veta det! Vi skaffar dig papper på ett annat namn — Ja, ja, jag *har* redan börjat, jag har gott hopp att klara det! — Och så reser vi nånstans tillsammans —!

Sonen

— Nej, nej, hur kan du ens tänka på att föreslå någe sånt —?

Modern

fortsätter utan att bry sig om invändningen

— Vi reser till någe litet land där det inte kan bli tal om krig! Eller åtminstone inte att *du* ska delta! Du är ung ännu. Vi har besparingar! Du kan utbilda dig till ett fredligt yrke! Vi får leva i lugn — åh, i lugn och ro —!

Sonen

värjer sig även inom sig mot frestelsen

— Men förstår du inte —? Om jag gick in på det där, *då* som först skulle jag visa mig verkligt *feg!*

Modern

— Tig, tig, med ditt feg, *feg*! Är inte *det* tapperhet i den här tiden —: att våga leva helt för sig själv! att våga dra sig undan alla vanvettiga krav som andra ställer på en!?

Sonen

Och — desertera —? En soldats värsta brott —

Modern

skriker plötsligt lidelsefullt

— Men jag — vill inte vara *soldathustru* och *soldatmor* längre! Jag vill det inte! Jag är inte hustru mera! Men jag vill vara mänska och mor, bara mänska och mor nu! Äntligen — äntligen i livet någe enkelt och riktigt!

skiftar snabbt, trycker sig intill honom, krävande ömt

— Gunnar, Gunnar, kära — kära pojken min! Kan du inte förstå —? Jag har härdat ut i tjugofem år med en soldat. Han har dött för mig. Jag orkar inte — nej, jag *orkar* inte tänka mig att du också —

Sonen

drar sig lidande undan

— Men så tig då, mamma, tig. — Vi får — inte ens tala om — den där idén —

Modern

sätter sig, men ser hela tiden väntande på honom; talar inåtvänt, med pausar mellan meningarna

— Jag tänkte mig bara att du skulle bli en lycklig mänska. I stället för en sammanbiten soldat. Som bara väntar på att döda eller dö. Jag tänkte mig också att när du gifter dig en gång skulle din hustru inte behöva genomlida samma ångest som jag — en ångest som så småningom skulle göra henne likgiltig för om du levde eller dog — Jag tänkte mig att dina barn —

Ett ögonblicks stumt spel. Modern faller plötsligt ihop, döljer ansiktet i händerna och börjar gråta. Sonen vänder sig om, han betraktar henne plågad, gör en tveksam rörelse fram mot henne, vänder om, men upprepar sekunden därefter samma rörelse, och går nu slutligen, hastigt fram till henne, och lägger tafatt handen på hennes axel

Sonen

— Men så gråt då inte, mamma, gråt då inte — Kära, kära, gamla —

vänder sig bort, retligt, plågad av sina egna känslor

— Äsch, det här är ju avskyvärt, avskyvärt, avskyvärt —

stannar vid fönstret, med ryggen åt Modern, och slår nervöst med högra knytnäven i vänstra handflatan

Modern

ser upp efter en sekund, betraktar honom under lugg; lågt

— Gunnar —

Sonen

— Ja.

Modern

— Lova mig en sak i alla fall, bara en. Gör ingenting i kväll. Tänk på allting först. Och låt oss i morgon bittida —

Sonen

skriker utan att vända sig om

— Ja, ja, ja! I himlens namn: Ja! Lämna mig ifred bara!

Modern reser sig, och går halvt vänd mot honom, till dörren; hennes ansikte här ett uttryck av både medlidande och ofrivillig triumf

Ridå.

Femte bilden: *I hemmet. Vardagsrummet*

På morgonen. Scenen tom då ridån går upp. Ytterdörrsklockan ringer. Efter ett ögonblick kommer Modern skyndande nerför trappan från övervåningen, men samtidigt stiger också Styrman in från tamburen. Hon hejdar sig i trappan, som om hon plötsligt kommit i stark spänning

Styrman

— Ursäkta att jag bara klev på när ingen öppnade —

Modern

har lugnat sig, kommer ner

— För all del. Välkomna gäster behöver inga ursäkter.

betraktar honom avvaktande en sekund

— Har ni — jag menar, tror ni att ni *kan* skaffa — papperen?

Styrman

— Jag har resonerat med en som brukar greja såna saker —

Modern

otålig över hans sävlighet

— Nå?

Styrman

— Joo, det går nog bra, sa han —

Modern

bryter ut i jubel

— Gud ske lov, gud ske lov!

Styrman

— Om den som ska ha dem är någe så när ordinär till typen och har en hundra kronor eller så —

Modern

— Herre gud, hundra kronor! Hundra kronor för ett liv!

skyndar iväg till skåpet

— Nej, kära styrman, nu måste ni absolut ha en grogg på det där!

Styrman

— Hm — lite tidigt på dan bara —

sätter sig i alla fall, ser förväntansfull ut

Modern

medan hon tar fram och gör i ordning drinken

— Strunt i klockslagen! För en gångs skull! — Sannerligen tror jag inte jag skulle kunna ta en själv, hur lite jag annars bryr mig om spriten! — Ni kan inte ana hur glad ni gör mig. — Och hur orolig jag varit. — Inte bara för papperen. För honom också. Men nu tror jag — ja, nu tror jag att jag fått honom själv med på saken!

Styrman

dricker; sedan

— Vad har han gjort? Pojken.

Modern

— Ingenting! Eller allt!

leende

— Han har räddat sitt liv! Och meningen med mitt! — Ja, kan ni tänka er — så konstig kan tillvaron vara! — att det lyckligaste som hänt mig på många år är att min son söp sig redlöst full i förrgår kväll!

Styrman

— Jaja, jag vet ju att han skulle varit med på U. 39, och egentligen död, nu då. Men det angår ju inte mig. På sjön lär man sig snart att sköta sitt och ge tusan i andras.

Modern

en aning pratsjuk av lättnad

— Ack, om alla kunde tänka så ändå — hur annorlunda vore inte världen då! Men ni vet ju — ungdomar framför allt, de ska leva i allt möjligt utom sitt eget. De har till exempel så många föreställningar om sina plikter — Ja, ja, det är klart de måste veta sin plikt. Men det ska vara måtta med allt. Om nu mänskligheten hittat på en massa dumheter så måste väl inte alla unga män störta sig huvudstupa i eländet bara av lojalitet —

Det ringer; hon dystrar till, tvekar

— Så där, ja. Jag ger mig sjutton på att det är någon av mina släktingar!

i det hon sakta går mot dörren

— Vet ni, styrman, släktingar är en förbannelse ibland!

Styrman

reser sig, sedan han druckit ur

— Nå, jag ska väl larva mig iväg nu då —

Modern

— Men papperen! Hur ska jag —?

Styrman

— Kom ner till södra hamnpiren klockan fem i eftermiddag så ska jag följa er och ordna saken.

Under det sista ha de gått mot dörren. Scenen står tom ett ögonblick. Så återkommer Modern i sällskap med Änkan; den senare är svartklädd och går tankspritt sökande inåt rummet

Änkan

— Vad ville han — den där gamle styrman — hos dig?

Modern

— Åh, du vet ju, han är en mångårig vän till Herman —

Änkan

— Är inte — din bror här?

Modern

— Nej, som du ser.

betraktar henne lite spefullt

— Du bär sorg redan.

Änkan

— Skulle jag inte det, då?

Modern

— Jovisst. Om du sörjer.

Änkan

vänder sig en aning häftigt om

— Tror du inte det?

lugnare, djupare, som känner hon verklig övertygelse

— Olyckan har lärt mig en sak —: hur mycket John betydde för mig! Och fortfarande betyder.

Modern

med ens spänt nyfiken

— Fortfarande, säger du. Nu när han —?

Änkan

— Åh, du förstår inte. Jag förstår det inte själv. Men det *är* så! Jag *känner* det så!

forcerar

— Det här med din bror har varit en dårskap! En stor förblindelse. Han ringde i morse. Men när jag kände igen hans röst lade jag på luren. Jag ville inte tala med honom. Han ringde om och om igen. Men jag svarade inte. Nej, jag *kunde* inte —

Modern

— Och så kommer du hit — och söker honom!

Änkan

— Jag kom underfund med att vi måste göra upp med varandra! Det duger inte att bara tiga och låtsas om ingenting! Det vore dumt. Och fegt!

Modern

— Nå, var lugn du. När han inte hittar dig hemma så kommer han till mig. Det är ju det vanliga, det. — Jaa, du är i alla fall lycklig, du, som är i den åldern att du kan fortsätta!

Änkan

— Det är slut nu, det är slut

Modern

— Åh —

Änkan

reagerar för Moderns skeptiska leende

— Du tror mig inte!

Modern

— Hm —

Änkan

— Och det gör detsamma också. Jag vet ju inom mig själv att det är slut. Och det räcker. Det är inte nödvändigt att andra genast tror på mitt ord.

Modern

— Men Helmer då?

Änkan

sätter sig utan att bry sig om det ironiska inpasset; det har under hennes sista ord kommit ett patetiskt drag över henne

— Jag låg vaken hela natten och tänkte, bara tänkte. Men det var på John jag tänkte. Det är därför jag förstår vad han fortfarande betyder för mig, vad minnet av honom betyder för mitt hjärta —

Modern

— Ja, bara minnet av honom kan ju inte uppträda brutalt!

med ens halvt för sig själv, som om orden väckte en ny tanke inom henne

— Eller kanske ändå. När man verkligen minns en mänska *helt* —

Änkan

— Jag tänkte på hur ofta han varit god mot mig. Det fanns ingenting jolmigt eller smått i hans godhet. Till och med när det gällde vänlighet var det något stort, något obändigt starkt, över honom. Han var brutal också, ja, ja. Han drack omåttligt ibland. Men det var bara i hjärtats överdåd! Åh, vilken lidelse det fanns hos honom, han måste till yttersta gränsen ifråga om allting.

Och nu är han död. Död. Det är omöjligt att tro det — han var ju så full av liv, av översvallande, överdådigt liv — jag tänkte mig alltid att han skulle existera jämt, jämt! Åh, jag förstår nu att jag alltid hade den känslan inför honom, tillsammans med honom —! *att han* skulle komma att överleva allt annat!

Modern

— Dumheter. — Men det har ofta förvånat mig att du inte insett varför han visade sig så överdådig i allt,

som du säger.

Änkan

som om hon med ens vill värja sig

— Han *var* sån!

Modern

— Därför att *du* aldrig gav dig mera än till hälften åt honom, ja.

Änkan

springer upp

— Det är inte sant!

Modern

— Åhjo — vad hade du annars Helmer till?

Änkan

sjunker ner igen

— Min gud —!

Modern

— Seså, ta inte så illa vid dig, ingen kan väl alltid vara en absolut *hel* mänska, heller. Och jag tänker att vi kvinnor aldrig kan ge oss riktigt helt åt en man — hur ofta vi än skryter av att vi gör det — vi har alltid en liten vrå i hjärtat för något annat, någon annan, en smula reservation mot mannen, lite skepsis —

skrattar till torrt

— Och det var *därför* han slog över så där, det var *hans* sätt att säga dig —: se här vilken tusendjävla karl jag är, lägg bara märke till vilken praktfull hanne du inte har förstånd om att uppskatta, din lilla dumbom!

Änkan

— Nej, nej, *allting* var äkta hos honom! Hans ömhet, hans brutalitet, hans lust att slå sönder —

Modern

fnyser litet

— Ja, ja, *efteråt* blir mässingen pura guldet för en —

Två korta, liksom nervösa ringningar höres, strax efteråt följda av ytterligare två

— Seså, nu är det Helmer. Han ringer alltid så där när han är otålig —

går själv mot köket, vänder sig där

— Du kan ju öppna, du, så ska jag laga i ordning lite kaffe åt er.

Änkan nickar jakande, tar några steg mot ytterdörren, men tvekar. I detsamma kommer Helmer in. Då han ser Änkan kastar han sin hatt på en stol och går fram

Helmer

— Anna! För guds skull — varför behandlar du mig på det här sättet? Varför lade du på luren när du hörde att det var jag som ringde?

då hon står tyst och ser på honom, som om hon samlar sig

— Men så svara då — *säg* nånting, kära!

Änkan

— Jag visste inte riktigt vad jag skulle säga dig — *då.* Men sen förstod jag att du skulle komma hit. Jag gick själv hit för att tala med dig —

Helmer

— Nå, då så! — är allting bra —

tar ett par steg närmare henne

Änkan

hejdar honom med en gest

— Nej, nej, Helmer! Jag kom för att säga dig att allting måste vara slut mellan oss! Vi får inte ses mera! Och om vi ses så måste det bli som främlingar för varann!

Helmer

— Men i herrans namn! vad har hänt, Anna?

Änkan

går och sätter sig, liksom för att vara mera samlad; tonlöst

— John är ju död nu.

Helmer

— Ja, jag vet det. Jag hörde i går kväll att man gett upp allt hopp.

spritter till som har han fått en ny tanke, går och sätter sig bredvid henne, försöker fånga hennes hand

— Åh, jag förstår — förlåt mig, käraste! Han var i alla fall din man. Det är skamligt av mig att så här ögonblickligen börja tala om *vår* kärlek! Du måste få lite tid på dig —

Änkan

— Jag menar att det måste vara slut mellan oss för alltid.

Helmer

springer upp igen

— Omöjligt!

Änkan

— Någonting *annat* är omöjligt, käraste.

Helmer

— *Käraste?* Du kallar mig så. Och ändå —

Änkan

ler patetiskt

— Ja, jag känner ju för dig fortfarande. Mycket, mycket. Och ändå måste vi skiljas. Det *är* så. — Kan du inte tro mig?

Helmer

— Nej, jag fattar det inte! I går var du helt annorlunda! Då hetsade du mig så jag höll på att bli galen! Vi kom överens om att vad som än hände skulle vi — du och jag — leva tillsammans! Vi skulle gifta oss!

Änkan

alltjämt patetiskt

Jag fick — hetsa dig till det.

Helmer

alltmera upphetsad

— Nå, i guds namn, jag erkänner att jag varit svag tills nu! Min kärlek till dig har gjort mig vankelmodig!

Änkan

— Kärlek gör stark.

Helmer

— När man älskar för mycket blir man svag! Rädd för att tala, rädd för att handla, rädd för hur den man älskar ska uppta ens minsta gest!

kastar sig impulsivt ner bredvid henne; innerligt

— Anna! Om du bara visste hur jag lidit under den här tiden vi haft varann! Jag har varit lycklig också — ja, ja, tro inte någe annat! — men jag har lidit mest! Så fort jag inte varit i din närhet har jag tänkt: —: nu är *han* hos henne! Det har jagat upp mig ur mitt lugn, slagit ihjäl all min lycka! Och ofta har den tanken fallit mig in —: om bara inte *han* funnes! Åh, det har känts hemskt! Fasansfullt! Men jag har inte kunnat hjälpa det. Tanken har trängt sig på. Man kan ju inte bekämpa sina tankar, de banar sig fram mot ens vilja —

Änkan

— Tror du inte att *jag* lidit, då, under den här tiden? Då jag delat mig, delat mig! Det finns ingenting värre för en mänska än att behöva dela sig —

drar efter andan

— Ibland har jag fruktat — fruktat så jag knappt kunnat uthärda det! — att förlora dig!

hejdar ett tänkt inpass från honom

— Ja, ja, ja, *säg* ingenting, kära, det *är* så, en kvinna kan ju aldrig riktigt tro på en man som är hennes älskare, ser du, det är i alla fall nånting tillfälligt med en älskare! Och då har den tanken trängt sig på *mig* också —: om John vore borta! Åh, hur ofta har jag inte sett fram mot den stunden som en befrielsens stund!

Helmer

— Och nu — nu är den äntligen här!

Änkan

— Nej. Den kommer aldrig.

Helmer

— Men jag förstår dig inte, käraste. Är jag inte densamma som förr? Ja, bättre? Mitt vankelmod har försvunnit, jag vet mera om mig själv nu, det är som om jag känner starkare. Jag har kommit till insikt om att jag behöver dig, att jag vill leva hela livet tillsammans med dig! Och du — du har ju själv sagt att du alltjämt älskar mig?

Änkan

— Men inte på det sättet du begär. Och inte tillräckligt för att

hejdar sig ett ögonblick, stiger upprörd opp och börjar gå av och an

— Min gud, *måste* jag då säga det?! Alltid, alltid medan han var borta, då kände jag mig lugn och tillfreds, jag tyckte allt var bra, jag kände en stilla glädje! Men så fort han återkom hem då — *då* vaknade mitt behov efter dig!

vänder sig nästan skarpt mot honom

— Förstår du? Det var mitt gränslösa, gränslösa *beroende* av honom som kom mig att slita i bojorna, som jag tyckte det var! Jag ville hävda mig mot honom! Jag tålde inte att han, att han ensam, betydde så oerhört mycket för mig! Åh, det är ju *det* som var mitt brott, mitt brott mot mig själv, mot honom, det att jag inte erkände beroendet, accepterade det, fann mig! Åh, det hade ju blivit en lycka för mig! Men i min vansinniga självhävdelsedrift stötte jag den från mig!

i resignerad ton

— Ja. Och så sökte jag mig till *dig*. Som en protest, kanske för att finna hjälp mot honom.

Helmer

— Inte — för någe annat?

Änkan

patetiskt leende

— Åhjo — åhjo. Jag älskade dig ju också. Kanske för att du visade så stort behov av mig —

med ens grämt och hårt

— Du kände det beroende av mig som jag innerst önskade, ja krävde, att han skulle haft!

— Men nu — nu när han aldrig mera kommer tillbaka —

Helmer

springer upp

— Då behöver du inte *mig* mera, menar du!?

Änkan

— Jag kommer att sakna dig. Ofta. Jag är ju ännu ung — Men jag vet att jag inte ska kunna leva tillsammans med dig.

Helmer

— Men *varför*, *varför*?

Änkan

— Jag låg och tänkte på det i natt. Att om man älskat en mänska riktigt, riktigt — så som jag förstår att jag älskat *honom!* — kan den mänskan aldrig dö för en! Han kommer alltid att vara nära en. Om jag hängav mig åt dig så skulle det vara åt hans skugga jag gav mig. Han skulle alltid ligga bredvid oss.

Kort paus. Änkan sitter och ler resignerat, patetiskt. Helmer står med huvudet sänkt i funderingar. Så ser han upp; även hos honom har det nu kommit ett resignerat drag

Helmer

— När du säger det där så förstår jag plötsligt mycket som jag förr funnit oförklarligt. Och som pinat mig. När du kommit till mig fast han varit hemma då — då har du hängett dig — vilt — helt. Men så fort han har varit borta en tid så har du också varit borta. Eller hos *mig* liksom bara till hälften!

Änkan

— Jag vet det. Och jag har inte kunnat hjälpa det.

Helmer

— Jag har känt det som om jag kämpat — men förgäves — mot något fientligt inom dig.

Änkan

— Det har inte funnits nån fientlighet inom *mig,* Helmer — tro inte det, gå inte från mig med *den* tanken inom dig!

Helmer

— Nej. Nej!

faller med ens, impulsivt på knä, och kysser hennes händer

— Nej, Anna, jag kommer alltid, alltid att minnas bara det som varit vackert mellan oss. Och om du nån gång — längre fram — Jag menar: om det skulle bli nån förändring inom dig —

Änkan

avbryter honom patetiskt leende, smeker hans huvud

— Ja, ja, Helmer — Min — gosseälskare! Det blir aldrig så —

Modern kommer in från köket, stannar ett par steg innanför dörren då hon ser de andra. Helmer springer upp

Modern

— Åh, förlåt. Det blev så tyst härute så jag trodde ni hade gått.

Helmer

— Jag sa just farväl för att gå.

Modern

— Redan —?

Helmer

— Mitt arbete kallar på mig igen. Jag måste gå till det.

Modern

ironiskt

— Som en tapper soldat, inte sant?

då han stramar upp sig, lite sårad, går hon intill honom

— Nå, nå, bli inte ledsen nu, kära bror. Seså, låt mig ge dig en kyss på kinden. Som jag gjorde förr — när du var liten.

kysser honom systerligt

— Det kanske dröjer innan vi ses igen, ser du.

Helmer

— Hur så, Maria? Jag kommer ner om fjorton dar senast.

Modern

— Ja, ja, ja, det är bra! Titta in då! Men adjö med dig nu —

Hon för honom milt mot dörren. Där stannar han en sekund och bockar sig vördnadsfullt mot Änkan, innan han försvinner. Modern ser efter honom, skrattar, halvt ömt, halvt ironiskt; hon återvänder inåt rummet, och tar fram en duk, som hon börjar breda ut på bordet

Modern

— Jaha, ja. Jag dukar väl för oss två, då. Förresten är jag säker på att min svägerska kommer. Hur skulle hon kunna hålla sig härifrån en sån här dag? Hon vill *se* på mig — se hur pass våt jag är i ögonen!

fnyser lite, betraktar så Änkan

— Jag förstår att ni haft er så kallade uppgörelse nu?

Änkan

— Ja. Vi måste ju igenom det.

Modern

— Och det blev förstås som jag spådde —? Helmer är inte den man som tar något ansvar på sig när det kommer till kritan.

Änkan

— Du tar fel. Det var *jag* som måste göra slut.

Modern

— Därför protesterade han naturligtvis. Men om *du* velat hålla honom kvar så skulle han slingrat sig —

Änkan

brusar upp

— Det är lögn! Han älskar mig!

Modern

ler ironiskt

— Varför blir du så häftig? När det gått som du önskat —?

Änkan

samlande sig lite mödosamt

— Det var något så vackert mellan Helmer och mig. In i det sista. Och jag tycker inte om att du hånade och kastade smuts —

Modern

— Ja, förlåt mig. För att jag inte kan tro på mänskor som lurar både sig själva och varann.

Änkan

— Du tror inte på vad jag säger —: att för mig kommer ingen, ingen man, hädanefter att betyda nånting?

Modern

i det hon nu ställer fram koppar och fat

— Ta, ta, ta. Det säger du *nu,* det. Men vänta bara — Gud ska veta att till och med för mig, som ändå är fyrtifem fyllda, kommer det att bli svårt att undvara en man!

Änkan

— Hur *kan* du säga något sånt? I dag?

Modern

— Varför inte? När det *är* så?

En kort ringning, varvid de båda innevarande vända sig mot dörren; omedelbart därefter höres dörren öppnas. Modern går mot entrén, stannar i denna

Modern

— Nå, så stig in då, kära svägerska.

då Svägerskan visar sig i entrén går hon bakåt

— Jag väntade dig förresten —

Svägerskan

— Såå —

nickar mot Änkan, därefter åter mot Modern

— Jag är inte långsint av mig, Maria, därför tycker jag vi ska glömma det som hände i går, och försona oss.

stiger fram och räcker ut handen.

Modern

skrymtaktigt

— Tack, kära du. Alltsammans var ju mitt fel.

medan de omfamna varandra kort

— Jag var mycket bitter i går.

Svägerskan

— Jag förstod det. Efteråt. Och undrade inte på det, för det är ju i alla fall *du* som gjort största förlusten —

Modern

drar sig lite generad undan omfamningen

— Såja — såja — Vill du ha kaffe? Det är färdigt.

Svägerskan

— Tack, en droppe bara —

Modern

i det hon skyndar ut i köket

— Så sätt dig då —

Änkan

då Svägerskan satt sig mitt emot henne

— Det är rart av er, fröken Hall, att inte bära på något agg.

Svägerskan

— Jag uthärdar det inte. Vi är ju alla olyckliga mänskor.

Änkan

— Ja, ja, och vi borde vara vänliga mot varann — just därför att vi är så olyckliga, just därför att vi får lida så mycket —

Modern

kommer, bärande kaffekannan; medan hon går fram

— Och ändå är det bara de olyckliga mänskorna som hatar —

Änkan

— Nej, nej, vi kan älska varann —

Modern

vardagligt, medan hon slår upp kaffe

— I så fall bara för att kunna hata dem som är lyckligare än oss desto mera.

Svägerskan

— Du kommer inte från din bitterhet, du Maria —

Modern

sätter sig; med en slags inre, hopbiten beslutsamhet

— Åhjo, åhjo. Jag *ska* komma från den. Snart.

som om hon glömmer sig av behov att ge uttryck åt sina tankar

— Ser ni, jag tror att alla krig, all ångest, som går över världen numera — oavbrutet, oavbrutet — kommer av att vi mänskor är olyckliga. Vi väpnar oss mot varann för att vi är olyckliga. Vi hatar, vi vill döda, vi söker själva döden, bara för att vi är olyckliga. Och därför skapar vi ständigt nytt elände. Vi kommer aldrig ur det. Men jag är trött på det nu, jag ska försöka komma ur det — ensam — och börja tänka på *min* lycka, min —

Änkan

— Det är egoistiskt.

Modern

uppvaknande, ler svagt

— Javisst är det egoistiskt.

livligt

— Men förlåt mig, jag borde inte sitta och prata om sånt! Vill ni inte doppa?

Svägerskan

har med ens blivit reserverat fientlig igen

— Tack, inte jag. Jag kom egentligen hit för att be dig om några minnen av Herman. Och Gunnar också.

Modern

— Säg bara till vad du önskar, kära Elsa. Du får vad du vill.

Svägerskan

— Hermans pipställ, som han var så stolt över, skulle jag nog vilja ha. Och pokalen som Gunnar vann vid sista prisskjutningen. Och —

reser sig impulsivt

— Vet du, jag tror jag går upp på deras rum och ser mig kring.

Modern

reagerar häftigt av ängslan, ställer sig i vägen

— Nej, nej, du får inte —!

Svägerskan

genast lite uppskruvat

— Får jag inte gå upp på min brors rum?

Modern

— Där är inte i ordning.

Svägerskan

— Vad är det för dumheter? Jag har väl sett ostädade rum förut! Och förresten kan väl ingen begära att du ska ha kunnat —

Modern

går intill henne, lägger inställsamt handen på hennes arm

— Om jag *ber* dig att inte gå dit upp, Elsa? Vill du inte avstå då?

Svägerskan

— Nååja — om du tar det på *det* sättet, så —

Modern

— Tack. Och jag försäkrar dig att du ska få allt, *allt* vad du nånsin kan önska av Hermans saker. Av Gunnars också. *Jag* kommer inte att behöva något. Ja, jag kommer inte att *vilja* ha nånting med mig!

Svägerskan

i det hon går och sätter sig

— Tänker du resa —?

Modern

drar djupt efter andan av lättnad, sätter sig också

— Ja. Kanske. Ja, jag tror inte jag skulle kunna uthärda att bo här längre. Gå här ensam — i tystnaden — med alla minnen omkring mig —

Svägerskan

en aning ofördragsamt

— *Jag* vill ha minnen omkring mig.

Änkan

— Det är likadant med *mig*. Jag hade knappt vaknat i morse förrän jag började räkna ut hur jag skulle ordna sakerna. Johns saker. De som han höll mest av.

Svägerskan

— Ting som mänskor hållit av liksom binder dem själva kvar hos en.

Änkan

— Jag känner det så, jag också. När jag till exempel såg Johns metspön och håvar i deras hörn, då kom jag plötsligt ihåg. — Åh, han stod liksom levande för mig! Varenda gest, varenda rörelse, hans sätt att skratta förväntansfullt när han kastade ut reven —

faller ihop, börjar snyfta konvulsiviskt

— O gud, o gud, varför ska vi kvinnor behöva offra så mycket!

Modern

— Alla mänskor är väl tvungna till offer.

Svägerskan

hårt

— Jag offrade hela min ungdom för att vara ett stöd och en hjälp åt Herman när våra föräldrar gått bort och

han inte kunde vara utan ett hem!

Modern drar ihop sig som om hon känner instinktiv avsky

Änkan

nästan extatiskt

— Ja, ja, det *är* så! Det är alltid vi kvinnor som måste offra mest! Alltid! Alltid!

Modern

— Och bara vi som gör oss en stolthet av det, också! Vi smickrar männen med vår lust att offra oss för dem. Vi kommer dem att framhärda i sina galenskaper i evigheters evigheter —

Svägerskan

— Dumheter!

Modern

— Åh, jag förstår dem så väl, så väl! När de ser alla soldatänkor i svarta kläder och flor och förgråtna ögon, då sväller de av stolthet som rastuppar och känner inom sig — gud, med vilken hemlig belåtenhet! — se där —: det är *oss* man sörjer, vad vi är för ena värdefulla kaxar i alla fall!

Svägerskan

— Jag börjar tro att du njuter av din egen elakhet —

Ljudet av en dörr som öppnas och stänges

— Vad var det?

Modern

har genast ryckt till, reser sig; ängsligt undvikande

— Ingenting — ingenting. Ett fönster som står öppet och slår bara!

skyndar till trappan och går raskt upp för densamma. Om scenen är sådan där pjäsen eventuellt spelas kan man uppe i trappan skymta Sonen på nerväg, i vilket fall Modern driver honom uppåt igen

Svägerskan

har också rest sig, tar ett par steg mot trappan, verkar misstänksam, undrande om hon skall följa efter

— Ett fönster — det där! Det ska hon försöka inbilla en —

Änkan

— Jag tyckte det lät som en dörr, jag.

Svägerskan

— Det *var* en dörr också. Som öppnades.

Nu fortsätter hon resolut ända fram till trappan. Men i detsamma återkommer Modern ner. Hon verkar härefter upphetsad och orolig. I scenens fortsättning lämnar hon inte närheten av trappan; det verkar som om hon bevakar densamma. De två kvinnorna mötas på nedre stegen

Modern

— Vad vill du här? Gå ner igen.

Svägerskan

— Vad är det du döljer för mig?

Modern

— Ingenting —

Svägerskan

— Tror du jag är blind? Och döv?

Modern

tar med ens i häftigt

— Nå, i himlens namn! om så skulle vara att jag döljer något? Jag är väl inte skyldig dig räkenskap!

Svägerskan

försöker oresonligt uppjagad tränga förbi uppåt

— Låt mig komma upp till min brors rum!

Modern

— Nej, säger jag, nej, du går inte dit!

Svägerskan

— Vad är du rädd för att jag ska få se?

Modern

tränger henne ner i rummet helt; dystert

— Ännu är det här *mitt* hem, ser du. Där bara *jag* bestämmer!

Svägerskan

vänder henne ryggen, går utåt rummet, men stannar plötsligt och liksom hugger till elakt

— Då *är* det nån där i alla fall!

Modern

med ens desperat

— Än sen då? Det angår dig inte!

Svägerskan

infamt

— Är det en älskare?

Änkan

reser sig med ens, erinrande sig

— Gud i himlen — var det *det* du menade förut? När du sa att inte ens *du* skulle kunna leva utan en man!

Steg ovanifrån, tunga, långsamma. Kvinnorna tysta några sekunder, reagerande på olika sätt. Modern ser uppåt, med ett uttryck av både bitterhet och ångest över ansiktet; hon rätar slutligen upp sig, desperat beslutsamt, nästan extatiskt

Modern

— Ja, lyssna ni bara, hör där uppe! Det är min älskare! Ja, ja, ja, min älskare! Min egen! Den underbaraste älskare en kvinna nånsin kan få!

Svägerskan

— Jag tror dig inte! Du skulle aldrig vågat —!

Modern

— *Vad* vågar en kvinna inte när det gäller den hon älskar? *Du* vet ju ingenting om det. Men fråga Anna där!

Änkan

— Blanda inte in *mig! Jag* har i alla fall så mycket skamkänsla att jag gjorde slut när John dog!

Modern

— För att du frossar av tanken att vara trogen mot en *död* man, ja! Fy så vidrigt!

Änkan

Rör inte vid *den* saken, du! Den är för helig för dig!

Modern

— O himmel, vad vi mänskor är dumma med våra idealistiska föreställningar om oss själva och våra så kallade heliga känslor!

skrattar torrt, hånfullt

Svägerskan

som under de sista replikerna liksom samlat sig, går nu något närmare Modern medan hon talar

— Åh, du! Jag börjar förstå dig nu! Allt som förvånat mig hos dig! Din likgiltighet för Herman! Din ironi inom dig själv åt vår godtrogenhet! Allt vad du sagt, allt vad du gjort, har varit lögn, lögn, lögn!

då Modern ryggar lite grann för henne och liksom instinktivt skyddande breder ut armarna framför

trappuppgången, skrattar hon till elakt

— Åh, var inte rädd, du, *jag* tänker inte försöka ta honom från dig! Jag vill inte *se* kräket en gång!

Modern

— Det är bra, det är bra! Han är min, bara *min.* Ingen får röra honom, ingen se honom! Ingen, ingen ska kunna ta honom från mig!

Svägerskan

— I så fall får du nog gömma honom under kjolarna, du!

Modern

— Ja, jag ska gömma honom, gömma honom undan världen, undan mänskorna! Jag ska ta honom med mig och resa långt bort! Nånstans där vi kan börja ett nytt liv! Alldeles för oss själva! Där ingen kan kräva nånting av oss! Kräva att vi ska lida och offra oss — för andra mänskor, för fosterlandet, för plikter, som bara är sjuka föreställningar — kräva att vi ska vara hårda och obarmhärtiga, tappra, förstenade soldater, med reglementen till hjärtan! O gud, så jag längtat, så jag längtat i hela mitt liv efter att komma bort!

tystnar då det höres en ringning; ser tveksamt mot entrén

Svägerskan

hånande

— Nå, varför öppnar du inte?

Modern

tar ett steg mot entrén, men ser till att hon alltjämt täcker trappuppgången; ropar genom den öppna entrédörren

— Kom in!

innan de kommande ännu synes

— Åh, är det du, min flicka?

Flickan och hennes mor kommer in. Den senare uppträder mycket reserverat, som om hon följt med mot sin vilja, endast av plikt mot dottern. Flickan däremot är forcerat känslig, och skyndar direkt på Modern

Flickan

— Snälla, snälla tant, *säg* att ni inte blir ond för att vi kommer upp så här! Min mamma sa —

Flickans mor

— Ja, jag sa att vi inte borde gå och störa andra mänskor i deras sorg.

Svägerskan

infaller i det hon samtidigt, liksom föraktfullt vänder sig bort

— Åh, *här* i huset finns det ingen som sörjer —

Flickan

alltjämt mot Modern som om hon talar ut någonting hon förut tänkt genom

— Jag *visste* att det var orätt! Men jag måste, jag *måste*, ser ni, gå och tala med nån som *kände* Gunnar, nån som visste hur han var! Och då tänkte jag att det är bara hans mor som *verkligen* kan förstå vad jag förlorat!

Modern

tvunget

— Ja, ja, det kanske var rätt tänkt. Men du är ju ung ännu —

höjer liksom ofrivilligt rösten

— — och du ska försöka glömma honom!

Flickan

— Nej, nej, ni får inte *be* mig om det! Jag kommer aldrig att kunna det! Aldrig!

går intill Modern, fattar impulsivt hennes hand

— Vet ni, kära tant, det finns bara *en* sak som jag ångrar och som jag kommer att ångra i hela mitt liv! Att jag inte lät honom äga mig!

Modern

— Tror du han skulle — dött lättare då?

Flickan

— Han ville det så gärna. Och om jag gått med på det skulle jag känt nu att jag gjort honom *riktigt* lycklig en gång!

Modern

— Så skulle du känt dig ännu mera som en *riktig* soldatänka!

Flickan

ryggar tillbaka för elakheten

— Vad menar ni? *Tror* ni inte på mig —?

Modern

hånfull, och samtidigt liksom utledsen på samtalet

— Jo, jo, jo, visst tror jag på dig! Herre gud, vi kvinnor är ju såna! Vi har så lätt för att överskatta oss själva! Och värdet i våra kroppar!

Åter höres stegen i övervåningen. Kvinnorna reagera för dem, genom att kasta en blick uppåt, Svägerskan

hånfullt, de övriga lite undrande, utom Modern, som rycker till och gör en återhållet förtvivlad gest, varpå hon svänger runt och hastigt börjar gå uppför trappan

Modern

— Den dåren — den dåren —

stannar mitt i trappan, ropar ångestfullt

— Nej, nej, kom inte ner — kom inte ner —!

Sonen

höres bara

— Det tjänar ingenting till, mamma, jag *kan* inte göra som du vill!

Vid ljudet av rösten reagerar de övriga kvinnorna först stumt ett ögonblick; Änkan reser sig; Svägerskan stiger häpen framåt ett steg; Flickan däremot tar ett steg bakåt och sträcker halvt famlande sin hand efter sin mors som för att söka hjälp

Flickan

skriker till

— Gunnar! Det är Gunnar!

Svägerskan

— Gunnar —? Vad i herrans namn betyder det?

Sonen och Modern kommer i trappan; den senare trängs neråt av den förre

Sonen

— Ah seså, mamma — seså —!

Modern

nu nästan ända nere, slår honom som i förtvivlan, vilken stegrats till vrede, i bröstet med knytnävarna

— Du! Du! Du! Idiot där! Gör som du vill då! Gå, gå, gå!

stiger undan så att han får vägen fri, varefter han kommer förbi henne ner i rummet, medan hon själv stannar på nedre stegen

Svägerskan

— Det *är* alltså du. Gunnar! Du lever då —

Modern

— Vilken skandal! Vilket hemskt brott! Han lever! Fast han borde vara död! Död! Död!

brister i hysteriskt skratt

Svägerskan

— En så avskyvärd, avskyvärd lögnerska du är!

Modern

har samlat sig lite

— Ja. Ja. Och om jag kommer att sörja hädanefter så är det för att jag inte fått genomföra lögnen riktigt.

Flickan

som hela tiden haft blicken fästad på Sonen, klagande

— Jag *förstår* inte, Gunnar! Kom du aldrig med fartyget —?

Sonen

pressat

— Jag svek. — Bar mig åt som ett kräk. — Kanske för att jag var feg.

Flickan

— Nej, nej, inte feg, inte feg!

Modern

lyfter ansiktet uppåt; halvt för sig själv

— *Feg!* Åh, gud! — som om ett vidrigt dumt *ord* skulle betyda nånting!

Sonen

alltjämt bara mot Flickan

— Jo. Jag tror det nu. Det är bäst att se sanningen i ögonen. Jag trodde jag var glad och modig. Men innerst inne var jag nog feg — jag söp mig full av ren feghet! Alla kommer att tänka det, och säga det. Och jag kan inte själv förklara det på annat sätt.

tar ett steg fram mot henne

— Tror du — tror du att du vill veta av mig efter — det här?

Flickan

— Jag vet inte! Jag vet inte! Jag älskade dig *så —!*

Sonen

— Men jag svek *dig* också. Då jag svek mina kamrater.

Flickan

— Jag kunde aldrig tro — jag kunde aldrig tro —

Modern

infaller hårt då Flickan tystnar

— Säg ut bara, du! Du kunde aldrig tro att han älskade livet mera än dig!

Hon brister åter i hånfullt skratt, varvid Flickan skyggar och klamrar sig intill sin mor

Flickan

— Mamma, o mamma, jag vill gå hem, o jag vill gå hem bara!

Flickans mor

— Ja, ja, ja, Gudrun, lugna dig bara — åh seså seså —

Stumt spel ett ögonblick. Flickans mor tar dottern om livet, moderligt, och för henne mot utgången. Där hejdar sig Flickan, vänder på huvudet och ser en sekund ut för att vilja säga någonting åt Sonen, men fortsätter sedan ut

Modern

— Ser du där, Gunnar! Man kommer inte ostraffad tillbaka till livet!

Sonen

— Jag kunde inte uthärda att — människor skulle tro mig vara död.

Svägerskan

i det hon tar sin handväska och närmar sig utgången

— Det kanske varit bättre för dig om du verkligen varit det. Då hade du åtminstone haft din heder i behåll.

Modern

med ett förvridet leende

— Hur ska en mänska som är död kunna ha nån glädje av *hedern?*

Svägerskan

i dörren

— *Du* vet ju inte ens vad det är. Det som Herman ändå höll för det heligaste i sitt liv.

ut

Modern

för sig själv

— I sitt *liv*, ja —

Änkan

går även hon mot utgången, stannar en sekund framför Modern.

— Jaa, farväl då, Maria. Jag trodde ju att du och jag skulle kunna vara väninnor —

Modern

— Väninnor i sorgen! Heligt förenade genom våra kärastes död, inte sant?

Änkan rycker till, ämnar svara, men sveper i stället kappan omkring sig och går. Kort paus. Modern ser tveksamt på sin son, som i sin tur sträcker upp sig, slätande till uniformskavajen som om han gör sig färdig att gå ut; till slut går hon till skåpet och tar fram hans mössa, och räcker honom den

Modern

— Se här är din mössa, Gunnar. Jag förstår ju att du tänker gå och inställa dig nu.

Sonen

— Jag — måste ju det.

Modern

— Jaa, du måste det, nu. Nu när man vet att du lever. — När man vet att du *lever.* Så underligt — Då kommer jag att förlora dig.

Sonen

med bortvänt ansikte

— Hur så? Man kommer ju i alla fall inte att skjuta mig för det här.

Modern

— Neej. Man kommer bara att tvinga dig att leva för sånt som det är hemskare att leva för — än att dö riktigt.

Sonen

— Men förstår du då inte —? Jag *kan* inte leva som en evig landsflykting! Borta från mitt folk! Borta från mina vänner! Jag kommer att uthärda bättre att vara föraktad av dem än att vara *död* för dem!

Modern

— *Jag* ville ju bara att du skulle leva, jag! Inte för *mig*, nej, nej! *Bara* att du skulle leva! För dig—!

— Ja ja, förlåt mig om jag är *dum.* Men jag *känner* det ju så!

Sonen

— Och *jag* känner bara att jag måste inställa mig! Ja, det hjälps inte —: jag *måste* inställa mig!

Modern

ser på honom ett ögonblick, sätter sig sedan med trött gest på trappsteget

— Jaa — då får väl *jag* försöka uthärda på samma sätt som hittills, då — uthärda — uthärda i evigheters evighet —!

Sonen betraktar henne några sekunder, som om han ämnar svara, säga något tröstande; men därpå sträcker han upp sig och tar på sig mössan, seende ut som om han går att utföra sin plikt.

Ridå.